

Л-550756/32

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР
Видання Книгарні Наукового Товариства ім. Шевченка.
Ч. 32.

ІВАН ТОБІЛЕВИЧ
(КАРПЕНКО КАРИЙ)

СТО ТИСЯЧ

КОМЕДІЯ В 4 ДІЯХ.

Л Ъ В І В.
ДРУКАРНЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.
1927.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР

Видання Книгарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

Ч. 32.

ІВАН ТОБІЛЕВИЧ

(КАРПЕНКО КАРИЙ)

СТО ТИСЯЧ

КОМЕДІЯ В 4 ДІЯХ.

Л Ь В І В.

ДРУКАРНЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

1927.

ДІЄВІ ЛЮДИ.

Гарасим Никодимович Калитка, багатий селянин.

Параска, його жінка.

Роман, їх син.

Савка, кум Гарасима, селянин.

Бонавентура, копач.

Невідомий, жид.

Гершко, фактор.

Мотря, наймичка.

Клим, робітник.

ДІЯ І.

ЯВА 1.

(В хаті яку хвилину нема нікого, входить Невідомий).

Невідомий. Нікого нема... Охо, хо-х! Трудно теперички жить на світі. А через чево і трудно? Через того, що багато розумних понаставало... Усі торгують, а покупателі тільки глазами купують і торгівлі нема — один убиток. Так я собі видумал нову комерцію: хороший будєт гендель, єжелі удасться... Попробуєм!...

ЯВА 2.

Роман і Невідомий.

Невідомий. Здрастуйте вам.

Роман. Здоров!

Невідомий. Це хата Гарасима Никодимовича Калитки?

Роман. Це.

Невідомий. А деж сам хазяїн?

Роман. Вони в город поїхали, сьогодні повинні бути назад.

Невідомий. Я з ним видался і он сказав, щоб я приїхав.

Роман. Може й вони через годину будуть.

ЯВА 3.

Ті самі і копач.

Копач. Ура! Тепер суд гласний, накриває жидків часний!
Хе, хе, хе!

Невідомий. А ви разлі часний? Не похоже.

Копач. Не та пика? Ха, ха, ха!

Невідомий. Прощайте! Я навідаюся опісля, бо в мене є діло до Смоквинова. *(Пішов).*

ЯВА 4.

Копач і Роман.

Копач. Ха, ха, ха! Замєть — це пройдисвіг! Я їх багато бачив, у меня опит і практика. Я на них насмотрелся... Командо-

вал зводом, так провіянт і фураж часто получав; знаю їх, да й они меня знають! Тепер літ трицять в одставкє, по світу вольно я хожу і в очі сміливо усім гляжу... Стихи... Ха, ха, ха! А батько купчу й досі ще не совершив?

Роман. Ще в городі.

Копач. Хотів поздравити його с приобрітенієм земельки... А Прасковія Івановна?...

Роман. У попа!

Копач. Так! Торічелієва пустота... Хе, хе, хе! Ти цього не знаєш — це з фізики. В такім разі — адіо! К обідю я прийду!
(Пішов).

ЯВА 5.

Роман, потім Мотря.

Роман. Наче й розумний, а дурний. Трицять літ шукає скарбів і голий став, як бубон, бо все на скарбах, кажуть, прокопав... І все він зна — тільки нічого не робить... (Йде до дверей і стукає). Мотре, та йди бо сюди!

Мотря (за дверима). Чого там? Нема мені часу.

Роман. Та нам, мабуть, не буде часу і вмерти. Йди бо! Зашиєш мені сорочку, геть распанахав рукав, а мати десь пішли. Хочеться мені з Мотрею побалакати, та нема за чим у хату йти, так я нарешне розірвав рукав. (Входить Мотря). Заший. (Показує).

Мотря. Де це ти так распанахав?

Роман. Зачепився за вила. (Мотря зашиває, Роман її цілує).

Мотря (бе його кулаком). А це що, а тпруськи!

Роман. Хіба не можна? Миж в осени поженимось. Чула, що батько казав?

Мотря. То тоді і цілуваться будемо, а тепер зась! Може ще батько шуткував, а ти вже й губи розпустив.

Роман. Ні, це не шутки. І мати казала, і батько казав, що кращої невістки не треба.

Мотря. Уже зашила, йди собі, я не маю часу теревені править, та он уже батько приїхали.

Роман. Батько? Справді. (Мотря вибігає).

ЯВА 6.

Гарасим і Роман.

Гарасим. А ви чого тут збіглись, роботи нема, чи що?

Роман. Та я розірвав рукав... Мотря зашила.

Гарасим. А матиж де?

Роман. Пішли до попа...

Гарасим. Знайшла празник. Ідиж до роботи, бо там роти пороззявляють та й стояти муть. Нехай коней розпряжуть, а збрую зараз віднеси в комору, щоб якої реміняки не порізали на батоги.

Роман. Добре. Тут жид якийсь питав за вами і копач. *(Вийшов).*

Гарасим *(один).* Жид — то діло, а копач — морока. Ху! Слава Богу, справився з ділами: зробив купчу і земельки прибавилось. І папір зелений, мов земля вкрита рястом!... Ох, земелько, свята земелько — Божа ти дочечко! Як радісно тебе загрибати до купи, в одні руки... Надбав би тебе без ліку. Легко по своїй власній землі ходить. Глянеш оком навколо — усе твоє: там череда пасеться, там орють переліг, а тут зазеленіла вже пшениця і колосується жито: і все то гроші, гроші, гроші... Кусочками, шматочками купував, а вже й у мене набралось, тепер маю двісті десятин — шматочок кругленький! Але щож це за шматочок?! Он у Жолудя шматочок так-так, — одних овець ходить дванацять тисяч, чотири чи пять гуртів випасається худоби, то що! Свиней одних мабуть з тисяча, бо тож зимою тільки біля свиней шість чоловіка день при дні працює!... І яким побитом Жолудь дістав таку силу грошей — не зрозумію... Я сам памятаю, як Жолудь купував баранців, сам їх різав, торгував мясом у різницях, а тепер багатир. Деж воно набралось? Не інакше, як не чистим путем! Тут не доїдаєш, не допиваєш, день при дні працюєш, жінка із діжи рук не виймає і тількиж всього на всього двісті десятин, а тож мабуть і в десять тисяч не вбереш. Не спиться мені, не їсться мені... Під боком живе панок Смоквинов, мотається й туди й сюди, заложив і Perezаложив — видко, що замотався: от-от продасть, або й продадуть землю... Ай кусочок же 250 десятин, земля не порана, ставок рибний і поруч з моєю, межа з межею. Щож, капіталу не стає... Маю пять тисяч, а ще треба не багато, не мало, п'ятнадцять тисяч! Де ти їх візьмеш? Прямо як іржа точить мене ця думка! Де їх взяти? Де?... Хиба послухать жидка, піти на одчай, купити за пять тисяч — сто тисяч фальшивих і розпускать їх помаленьку: то робітникам, то воли купувать на ярмарках... Мужик не дуже то розуміється на грошах, йому як розмальований папірець, то й гроші. Страшно тільки, щоб не попастись... Обіцяв жид сьогодні привезти на показ. Може це він уже й заходив. Цікаво дуже бачити фальшиві гроші.

ЯВА 7.

Савка і Гарасим.

Савка. Здорові, куме! Добре, що я вас дома застав.

Гарасим. А навіщож то я вам так пильно потрібен?

Савка. Відгадайте! Шкода, не відгадаєте... Грошей позичте, куме! Карбованців з сотню, до Семена.

Гарасим. Яж кажу, що так!... Виходить: не довго думавши — давай! Хіба у мене банк, чи що?

Савка. Та до когож ти і вдаришся? Жид злупить такого проценту, що ніяк не викрутишся потім.

Гарасим. Хтож тепер куме не лупить? Лупи, та дай!

Савка. То вже лупить краще ви, куме, та дайте.

Гарасим. Нема! Хоч носа відкрути, то й десятки зайвої не витрусиш — всі віддав за землю.

Савка. Деж ті гроші куме?

Гарасим. Та Господь їх знає. Я й сам не раз, не два над цим думав.

Савка. Чув я, що Жолудь нечисті гроші має, від самого — не при хаті згадуючи, сатани, то може й другі так само дістали... Тільки деж вони з ним познайомились і як? От що цікаво! Вжеж і я не полохливого десятка, пішов би до нього в гості у саме пекло, надокучило отак раз у-раз позичати, нехай би дав іродів син! Чи душу йому, лущипирови, треба, то нехай би брав, бо без душі мабуть легше, як без грошей. Я вам, куме, признаюсь, що сам ходив під Івана Купайла, як мені казано, на роздоріжжя... Повірите, звав, нехай Бог простить — Гната безпятаго! Так шож, не вийшов, тільки налякав.

Гарасим. Цікаво! Розкажіть, будь ласка...

Савка. Знаєте, за третім разом, як я гукнув: вийди до мене безпятий, я тобі в ніжки уклонюся, до смерти слугою твоїм буду... А він — і тепер моторошно — зайцем мимо мене — тільки — фа! аж свиснув, та — хо, хо, хо! То я тікав з того місця, мало дух з мене не виперло... Прости Господи! Дві неділі слабів: бувало тільки що шерхне, так увесь і затремчу і волосся на голові підніметься. На превелику силу відшептала Гавриліха.

Гарасим. Не надіявся, куме, щоб ви такі сміливі були...

Савка. Ну, а шож його робить, коли грошей треба день у день! От і тепер: після завтра строк платить Жолудю за землю; держу там у нього шматочок, а тут не вистача: дого-

вір же такий: як грошей в строк не віддам — хліб зістанеться за Жолудьом без суду. Та що там балакать! — От їй Богу, правду вам кажу, куме: як би знав, що цим разом дасть — знову пішов би кликати — так грошей треба.

Гарасим. Сміливі, сміливі ви, куме! — з вами й не такі діла можна робить.

Савка. Ха! Чого там боятись? Страшно тільки без грошей, а з грішми, сказанож, і чорт не брат.

Гарасим *(на бік)*. Треба це на вус закрутить.

Савка. Куме! Та можеж таки нашласяб у вас там яка сотняга? Позичте! Батьком буду величать.

Гарасим. Що його робить! Хіба от що: я, знаєте, сам позичив оце у Хаскеля для домашнього обіходу; тільки плачу п'ять процентів у місяць. Коли даєте п'ять процентів, то я поділюся з вами — так уже для кума.

Савка. П'ять?... Та що маєш робить... і за це велике спасибі — давайте.

Гарасим. Принесіть же мені запродажню запись на воли.

Савка. Як? Хибаж я вам воли продав?

Гарасим. Вийде так, ніби продали... Ніби — розумієте? А я ті самі воли віддам вам до Семена, а на Семена ви віддаєте мені сто карбованців і запродажню я розірву, а як не віддаєте, то я візьму воли... Так коротша справа.

Савка. Це добра справа!.. То й воли до вас вести — чи як?

Гарасим. Ні. Ви підіть у волость, то писар знає і напише таку запродажню як слід, а ви запродажню принесете мені, то я вам гроші дам.

Савка. Та візьміть, куме, векселя, навіщо вам ця плутанина.

Гарасим. Ні, куме, я переконався, що запродажня певніша векселя.

Савка. Так... Ну, добре. То вжеж мабуть завтра принесу. А ви дома будете завтра?

Гарасим. Дома.

Савка. Так... Прощайте. *(На бік)*. Е, куме, мабуть і в тебе нечисті гроші, і в тебе душа вже не своя. *(Зітхав; виходить)*.

Гарасим *(сам)*. Відважний чоловік! До чорта ходив, і на все піде за гроші, а мені брати в нього вексель. Найшов дурня! Продай воли, бери гроші... не віддаси грошей, давай воли, бо тож мої, я вже їх купив, я вже не буду править грошей, а воли давай. Так певніше.

ЯВА 8.

Гарасим і Невідомий.

Невідомий. Здрастуйте вам.

Гарасим. Здоров! *(На бік).* Той сам жид, аж мороз поза шкурою пішов. Ну що?

Невідомий *(озирається).* А нічого...

Гарасим. Приніс?

Невідомий. Є.

Гарасим *(зітхнув).* Покажуй.

Невідомий *(оглядається кругом, заглядає у вікна, потім виймає гроші, все нові, несе до столу, розкладає на столі).* Теперечки пізнавайте, почитенний, де тут фальшиві, а де настоящі?

Гарасим *(довго розглядає, придивляється до світла).* От так штука... От так штука. Не вгадаю! *(Розглядає).* Не вгадаю!

Невідомий *(знову зазирає у вікно).* І ніхто не вгадає. Я присягну на біблію, що всякий прийме! Ето робота первий сорт. Ми не робимо такой драні, як другі... Їх роблять у англичан і англичанин їх возить, а я у нього агентом.

Гарасим. Ну й зроблені, ну й зроблені — прямо правдиві — і не кажи... Як дві краплі води, всі однакові... руб — руб, три — три — однаковісенькі! Покажиж, будь ласка, котра фальшива?

Невідомий. Оце одна — руб, а це друга — три.

Гарасим. Оці-о? — оці? Та ти давай мені таких грошей хоч лантух — прийму. Як же ти їх розбираєш?

Невідомий. Ми?... Ето секрет. Нащо вам усе знать? Товар нравиться — візьміть, не нравиться — не беріть. Ми не нуждаємося в покупателях; ми їх розпустили і розпускаємо може мільон і всі благодарять... Ви знаєте, теперечки етих денег скрізь доволі, може й у вас у кишені єсть такі самі.

Гарасим. Ну так! Звідкіля вони у мене візьмуться? Хіба дав хто, справді? А ну глянь. *(Показує свої гроші).*

Невідомий *(розглядає).* Как нема, коли є!... От одна трьохрубльовая, от друга... Хе, хе, хе! Ето усе нашей фабрики.

Гарасим. Свят, свят, свят! Та ти брешеш!

Невідомий. Побей меня Бог.

Гарасим. Диво! От так штука! Оце, кажеш, фальшиві? Це я взяв від Жолудьового приказчика. Виходить, їх і в Жолудя доволі є... Он, як люди багатіють. Я їх позначу, надірву краї... От тільки одно мені дивно: чом же ти сам не торгуєш на ці гроші, а тільки другим наділяєш?

Невідомий. Ви все любопитнічаєте. Ну, а от чево ви не продаєте фальшивих денег? Відіте, у всякого своя комерція. У нас фабрика на весь світ, другої такої фабрики нема; ми продаємо тисячу за пятьдесят рублей... Разлі ето не торговля по вашему, ми заробляємо міліони, а люди в двадцать раз больше... Ну, а як би ми самі за еті денгі товари купували? Хтоб тоді так дешево робив гроші?

Гарасим. І то правда. *(Розглядає гроші).* Не надивуюсь! Настоящі, натуральні! Позначу й ці. *(Надриває краї).*

Невідомий. У нас порядок; фірма почтенная, товар з Лондона прямо їдьот в кожаних мішках; єжелі возьмете, то скажіть — скілько вам нужно, я буду телеграму пускати у Адессу, і англичанин сам вивезет їх на нашу станцію.

Гарасим. Роспалилась до них моя душа... Сто тисяч візьму!

Невідомий. Нехай вам Бог помагає! А коли вивезти?

Гарасим. Сьогодні у нас субота... У понеділок можна?

Невідомий. Можна, зачем не можна — усе можна.

Гарасим. А ці два папірці ти дай мені — може я пробу зроблю: куплю за них що небудь.

Невідомий. Навіщо, коли у вас свої є... А между прочім, візьміть. Так у понеділок у вечері ви будете на вокзалі у тому місті, де для мужчин і для дам — розумієте?

Гарасим. Розумію.

Невідомий. Прощайте. *(Йде).* Дай вам Бог з моєї легкої руки зробіться міліонером!

Гарасим. Спасибі!... *(Невідомий виходить).*

Гарасим *(сам).* Тепер колиб розмінять фальшиві гроші в казначействі... Самому страшно, щоб не вскочити... Хіба кума взяти у компаніони? Щож, коли він чорта не боявся, то не побоїться казначея, щоб розмінять гроші. Кращого компаніона, як кум, не знайти! *(Входить копач).*

ЯВА 9.

Гарасим і копач.

Гарасим. От чортяка принесла цього бродягу, пів обіда сам злопає і на перешкоді ділови стане, треба його як небудь виврядить.

Копач. Здоровенькі були! Як поживаєте, що поробляєте, кого виглядаєте? Хе, хе!

Гарасим. Хоч голий, та веселий! Здорові!

Копач. Поздравляю с приобрітенієм земельки, дай Бог еще

столько прикупить... Безподобная у вас вода, що йно пив, і містечко на леваді біля верби гарне. Отам би каші наварить з таранькою, та попоїсти по чумацьки... Хе, хе, хе!

Гарасим. Мабуть голодний, бо змаху про кашу забалакав.

Копач. Хе! Я зразу все обняв оком! У вас новий паркан і добре зроблений — тількиб ще треба по одній дощці дати, а то скотина буде закладати під лату голову, то позриває.

Опит. — Хе, хе, хе! Тільки гляну, зараз бачу.

Гарасим. Я й сам бачу, та грошей нема.

Копач. Так-так. Хе, хе, хе! Грошей нема, а земелька росте й росте! Люблю за підприємчивість! Так, так Никодимович! Скупуйте помаленьку, скупуйте! Йй Богу! Чого ви? Думаєте, шуткою? Які тут шутки? Хазяйственный мужик велике діло! Ворушиться, ворушиться! Крутить головою: купили у Борща, купуйте у Смоквинова, а там у Щербини... Пани горять, а мужички з пожару виносять. Це не пустяк! Ви як полагаете? Вони привикли омари там, шампанське — от грошики й ухнули, а там і імінія ахнули! А ви галушечки, картопельку, кулешик, чахоньку, та й то не щодня, а воно жирок і наростає... Гляньте навколо: Жолудь — десять тисяч десятин, Чобіт — п'ять тисяч десятин, Пузир — три тисячі, а тут і ви помаленьку та помаленьку прикупуйте, та прикупуйте.

Гарасим. Що там я купив? — і балакати не варт.

Копач. Від разуж не можна! Ви візьміть примір з свині: от вона ходить на подвірі худа, обдрипана, а закинули ви її в саж, стали харчі кращі давати, то вона помалу й отягнеться, а там і сало наростає — так і ви... Опит — велике діло!

Гарасим. Спасибі! То це ви мене з свинею рівняєте?

Копач. Не в тім річ! Ви не обижайтесь — це примір. Ви не взирайте! Помалу, помалу і у вас сала набереться доволі, тоді порівняєтеся з Чоботом, а може і з Жолудьом... На все свій час, своє время. Не можнаж зразу, в тім і примір. Практика — опитність велике діло. Вас вже не обманеш, ви всякого обманете, а це велике діло, коли не тебе за чуба держать, а ти других за чуба держиш. А ви як полагаете? Хе, хе, хе! Ви глянули кобилі в зуби і наскрізь її бачите — опит! Від того у вас лошата он які. Ви не купите чорт батька зна чого? А воно і виходить, що скрізь іде на користь. А то повідумували: ячмінь — голак, а він родить не так; озимий — ріпак, а сівач дурак; пшениця — кримка, а в штанах дірка; жито шампанське — пуштування панське... Хе, хе, хе!

Гарасим. Ох, Бонавентура Бовтурович — все те добре, що ви кажете, тільки речі ваші не гроші, за них земельки не купиш, а тут грошей, грошей, грошей треба. Ось під боком лежить земелька, а я слину ковтаю. Та яка земля? Не поорана, ставок рибний і з моєю межа з межою.

Копач. Потрошки, потрошки — памятайте мій примір. От виб самі ставочок тут у низу викопали, рибу завели: лини, карасі... Нема краще, як мясо свинина, а риба линина. Хе, хе, хе!

Гарасим. Викопаем. Може ви вже грошей знайшли, то позичилиб на хазяйство.

Копач. І це діло таке, що відразу не можна — ще не наскочив! Я вам по секрету скажу: тут єсть один предмет... Ні не буду говорити — я вас повезу, самі побачите. Це не пустяк, діло важне: приміти такі, що не можна сумніватися — вірте!

Гарасим. Ет! Ви тільки хвалитесь... Трицять літ шукаєте грошей, а нічогісенько не знайшли.

Копач. Як не знайшов!... А дерево окамяніле ви не бачили? От поїдемо, я вам покажу, стоїть, подивіться: пудів п'ять важить, всі листочки, всі віти, так як напечатано! А ступку мідну — червоної міді, тільки товкач перебитий... А сковороду, оттака сковорода... Запорожська, видко жидків на ній припікали! Випитували, де гроші, а може ковбаси піджарювали... Предмети інтересні для науки; я їх відіслав одному професорови, забув як прізвище, він кургани розкопує...

Гарасим. Чорт зна що, аж нудно слухать!... Ви грошей давайте!...

Копач. Я чувствую, що аж тут моя судьба розрешиться... Всякому своє. — Вірте, що провідніє не дурно указало мені цей путь — будуть і гроші. Оттоді зашумить Бонавентура копач.

Гарасим. Щож би ви зробили, як би гроші викопали?

Копач. Зараз поїхав би в Париж.

Гарасим. Чого? Мацавилку оцю показувать... Та виж і балакать по їхньому не вмієте.

Копач. О, я їм скажу... Та все одно ви не зрозумієте!

Гарасим. Е, бачите, ви не вмієте, та вже й круть верть.

Копач. Не вмію? Віф ля Булянже; віф ля Ельзас; аб-а Ельман! Оле куто ля фуршет!... Оле кашон, ля пом-детер, віф ля патрі!... а що?

Гарасим. Та хто його знає що? Чую тільки, що не по нашому лопочете.

Копач. В тім сила! Ви собі думаете, що це дурак який ходить?

Гарасим. Та хто його знає.

Копач. То-то бо й є! А я мовчу і таки свого добюсь... а тоді й будете руками об поли бити. — Хе, хе, хе! Наука, Никодимович, наука. Можна пожаліть, що ви сина не вчили, а яб коло нього був позанявся і він би знав французького язика не гірше від мене, для того є самоучитель, Марго і другі книги.

Гарасим. Що там наука? Забавка дитяча, на біса йому здалося оттак лопотать язиком, як ви оце лопочете, — хіба гиндиків дражнить? Я придивився: як тільки вчений, так і голодрабець: ні землі, ні грошей і таки дурень дурнем — застав його коняку запрягать, то й не запряже, він зараз полізе по книжках, по тих рихметиках шукать, як це робиться.

Копач. Практики нема. А от я запряжу вам в яку хочете збрую: хоч в затяжний хамут, хоч у шори... Хе, хе, хе! А от в шори ви й не запряжете!

Гарасим. Що ні, то ні. Я їх і не бачив, які вони.

Копач. Хе, хе, хе! От бачите... і тут наука... Ні, ви проти науки не йдіть! Без науки, без струменту, без опиту, куди не повернися, нічого не зробиш. От і в службі: я був перший в цілій дивізії! Хто найкращий їздець? Копач! Хто фронтовик? Копач! Хто службу зна, як своїх п'ять пальців? Копач! Хе, хе, хе! Маменькині синки в карточки грають, на тройках роз'їзжають, а копач в караулі, за уставом сидить, всяку службу за них справляє; від того не то що, а й сама норовиста коняка, коли на неї сідав копач, чула — в удах чула — опит і науку, і як дитина покірно ходила перед фронтом!... Ні, ви, Никодимович, проти науки не йдіть.

Гарасим. Вчений, поки Бога змалює, то чорта з'їсть. Та це все, чорт зна, що ми балакаєм; краще ви скажіть мені, чи не знаєте багатой дівчини для мого Романа! Ви по світу ходите, то повинні знать, де є багаті дівчата.

Копач. Знаю. Як не знать — знаю... От хочби й у старшого Пузиря — дві дочки на возрасті. Я у них як дома.

Гарасим. А скільки Пузир дасть приданого за дочкою, грішми? Як думаете?

Копач. Не скажу. А тим часом поспитати не біда. А знаєте що? А ви кажіть: що? А от що! Поїдемо ми завтра з Романом до Пузирів... Так, ніби поросят купувати — у них завод добрий. Там кабани, прямо хоч лягай на спину. Зад отакий... ребра —

круті, ніжки коротенькі, як добре угодуєш, пудів вісім сала! Вам таки треба парочку поросят таких купить. Свині грунт у хазяйстві: і сало і ковбаси і шинки — та й продать можна. Пузир продав двацять годованих кабанів і згріб тисячу карбованців.

Гарасим. Тисячу? Оце грунт, що гроші можна загірбать, а шинки, то німецька вигадка.

Копач. Ой, не кажіть! Як би оце шинка, та гірчиця, та горівки чарку — як би ви смакували!

Гарасим. Ви таки мабуть любите по панськи: хоч не їсти, то побалакать про смачну їжу.

Копач. Не в тім річ! Заговорили з дівчат, а звели на свиней. Що ви скажете на моє пропозицію: їхать до Пузиря на оглядини?

Гарасим. А щож, з Богом! Хіба коней наймать, чи що?

Копач. Жаль тільки, що Роман французької мови не знає, а то миб там з ним жуків пускали — жеркоталиб по французькому. — Хе, хе, хе! Це важний предмет.

Гарасим. Та це, чорт зна що! Ви ударяйте на гроші — гроші всьому голова. *(Входить Роман).*

ЯВА 10.

Тіж і Роман.

Роман. Здорові ще раз.

Копач. Здоров, здоров ле-козак.

Роман. Ідіть, тату, обідать, ми вже пообідали.

Копач. Ходім, ходім, а то я нагадав шинки, та так розстрівожив апетита, що аж слина котиться.

Гарасим. Ну, ходім, замість шинки — борщу та каші попоїмо; а ти, сину, піди до Московчука, нехай він тебе підстриже під польку.

Роман. Длячого?

Гарасим. Тут таке діло, сину: завтра неділя, то зберися раненько, поїдеш з паном копачем до Пузирів. Запряжеш пару сірих жеребців у нового хвургона і сам одягнися по празничному.

Роман. А чоґож я, тату, туди поїду?

Гарасим. А ось чоґо: там є дівчата, а вони люди багаті, то ми зашлем до них старостів; так попереду треба, щоб Пузирі побачили тебе, а ги щоб побачив дівчат. А щоб було тобі зручніше поводитись, то ти удаси, ніби приїхав на завод купувать свинку і кнурця...

Роман. Та виж самі хотіли, щоб я женився на Мотрі.

Гарасим. Тьфу на твої речі, дурноверхий! То я жартував, щоб вона старалась у роботі.

Роман. Гарні жарти: ви жартували, а ми з Мотрею покохались.

Гарасим. Чорт зна, що балакаєш! Хазяйський син повинен шукать хазяйську дочку з приданим, а не наймичку.

Роман. Мотря така дівка...

Гарасим. Мотря не Пузирівна, а Пузирівна не Мотря.

Роман. Та нехай вона вам сказиться та Пузирівна, я її не знаю.

Гарасим. Ой гляди! Може чого накоїв з Мотрею? Тільки прийдеться платить, то я тебе живого облуплю. Тепер такий світ: сама вязне, а потім плати.

Роман. Нічого я не зробив злого. І Мотря не з таких — вона дівчина чесна.

Гарасим. А грошей у неї багато є?

Роман. Деж вони у неї візьмуться? Вона й без грошей до душі мені.

Гарасим. До душі, та не до кишені.

Роман. А ви думаєте, що у Пузирів поживитесь грішми? Як раз! Так візьмемо, як наш зять взяв у нас: обіцяли п'ять тисяч, а після весілля дали дві пари волів, десяток овець, пару коней, хвургона і дві корови.

Гарасим. Обіцянка — цяцянка, а дурневи радість.

Роман. Та ще на придачу всі гуртом побили зятя та й вирядили.

Гарасим. А нас хіба не били? Били й нас.

Копач. Цікаво. І зятя били? Я дещо чув, але мало чого люди не набрешуть. А ну розкажи, будь ласка.

Гарасим. Та що його слухать.

ЯВА 11.

Тіж і Клим.

Клим. А йдїть, хазяїне, дайте коням оброку.

Гарасим. Зараз. Іди лиш, вимаж зброю гарненько, то крзше буде. *(Виходить, за ним Клим.)*

Копач. Поспієш ще зброю вимазать, я тобі поможу, а ти розкажи тим часом, як тут було діло на весіллі.

Роман. А як було? Так було: зараз сват Іван зчепився з батьком, щоб давали обіцяне придане, а батько відмовили

своєю поговоркою: обіцянка — цяцянка... Сват назвав батька ошуканцем; батько свата за бороду, а він батька; я кинувся оборонять батька, а сват Панас вчепився мені в чуба — саме отут на виску; я почав викручуватися — отак шкура з волоссям витягнулась, а я кручусь, та до того крутився, поки добрий жмут чуба не зістався у свата Панаса в руках, а таки викрутився.

Копач. Викрутився?

Роман. Викрутився.

Копач. Молодець запорожешь! Ну, і щож потім?

Роман. Тим часом у другім кутку наші мати зчепилися з свахою Горпиною і розчпчилися; тут підступив зять наш, щоб розборонить, значить, матір і тещу, а дядько Олекса, не розбираючи діла, по уху його, а він дядька... Ну, й пішло, й пішло...
(*Входить Гарасим*).

ЯВА 12.

Тіж і Гарасим.

Гарасим. Чорт зна, що слухаєте, хіба ви не бачили як б'ються?

Копач. Та не в тім сила. Тут опит получається. От я не знав, як викручуватися, коли тебе схоплять за висок, а тепер знаю... Вік живи, вік учись... Ну... ну?

Роман. Вмішались всі родичі і пів дня бились: оце наче й вгамуються, дивись: слово по слову — знов зчепились. Отаке то придане; нарешті батькови два зуби вибили...

Гарасим. Та брешеш бо, одного; а другий випав сам на третій день.

Копач. Та це прямо сраженіє було!

Роман. А тож. Волосся літало по хаті, як павутина в осени. Доволі того сказать, що як роз'їхалися свати, то в хаті назмітали волосся на землі цілу куделю.

Копач. З такої вовни добріб були рукавиці.

Роман. Щоб дурно не пропало, то я зробив з того волосся аж два квачі.

Копач. І це по хазяйськи.

Роман. І досі ними вози підмазуємо.

Копач. А хтож битву виграв?

Гарасим. Виграв я, бо пять тисяч зісталось у калитці — не дав таки зятьови.

Роман. Отакого й нам Пузирі дадуть приданого, як ми дали за сестрою.

Гарасим. Ну, то ще побачимо? Я не такий дурень, щоб

мене обманили... Я обманю хоч кого, а мене чорта лисого обманить хто.

Копач. Ніякого обману не треба, я на ці діла майстер... Опит велике діло! Висватаєм і денежний договір, вінову запись — зробимо! Оле куто, пом-де тер-ля табль, ля фуршет, віф ля Булянже! Так Никодимович.

Гарасим. Та годі вам гиндиків дражнить, ходім обідать.

Копач (*бере мацавилку*). Хе, хе, хе! Досадно, що самі не вмієте.

Гарасим. На чорта воно мені здалося.

Копач. Еге, та не забалакаєте!... Альон!

Гарасим. Тьфу! Самі ви Альона!

Копач. Ха, ха, ха! Какая Альона? Же гран апетіт. Альон супе! Ха, ха, ха! (*Виходять*).

Завіса.

ДІЯ II.

ЯВА 1.

(*Перед світом, в хаті. Копач ходить по хаті, то сідає на лаві*).

Копач. Боковенька... боковенька... боковенька... Не дає мені спокою цей предмет... Боковенька; копили, камяна фігура... Там гроші, іменно там. Там моя судьба... Копили, оскардами висічені... сьогодні цілу ніч снилась камяна фігура. Ох, Боковенька, Боковенька!

ЯВА 2.

Гарасим (*за сценою*). Вставайтеж, вставайте! Не мніться. Че-піга зайшла, пора скотину порати.

Копач. Еге, Гарасим вже по хазяйству гасає — невсипущий. (*Входить Гарасим*).

Гарасим. О, й ви вже встали? Чого так рано, полежалиб ще.

Копач. Не спиться. Почув, що ви встали, та й я піднявся. А знаєте, що я придумав?

Гарасим. А що?

Копач. Виб зробили дзвінок у ту хату... Тут мотузок над ліжком. От прокинулись, пора вставать — зараз: дзінь, дзінь, дзінь, сам ще лежиш, а там встають.

Гарасим. Та це чорт зна що! Я буду лежать, то всі будуть

лежать. *(Заглядає у двері)*. Чи не поснули знову, щось тихо у тій хаті! От вам і дзвінок і вигадеш, скажи на милість. А-ну, а-ну!

Копач. Оце саме добра пора копати, не душно; холодком можна, Бог знає, скільки викопать! Воно ще рано, тільки на світ благословиться.

Гарасим. Та де воно вам рано? Вони надолужать: то вмиваннячком, то взуваннячком, або як почнуть Богу молитися, то й сонце зійде. Хочбиж молилось, а то стоїть, чухається та шепче собі губами, аби постоять більше без роботи. Вжеж я їм і отченаша даю: як затоплю, то зараз і на землі. *(Відчиняє двері навстяж і стоїть у дверях)*. Кажете рано, вже світ білий, кури піднімаються. Так і хазяйство проспиш! Стара, а стара! Параско — пора до коров! — чого ви там мнетесь? А-ну, а-ну! Хлопці, гайда з хати! Тільки коти в таку пору сидять у хаті на печі, а робітники та собаки на дворі повинні бути. Це хто вийшов? Клим? Ти що ото несеш під пахою? А йди сюди, я полапаю. *(Входить Клим)*.

ЯВА 3.

Тіж і Клим.

Клим. Що? Хліба взяв окраєць, — поки до обіда, то їсти захочеться.

Гарасим. І тобі не гріх? Неділя свята, а ти, ні світ ні зоря вже й жереш? Не пропадеш, як до обіда попостиш, хоч раз у тиждень. Віднеси хліб назад. Стара, Параско!

ЯВА 4.

Тіж і Параска.

Параска *(в дверях, з дійницею в руках)*. Чого ти гвалтуєш?

Гарасим. Що це в тебе за порядки? Диви! Хто хоче, той і бере без питання, мабуть ти хліба не запираєш?

Параска. Оце вигдавав? Деж таки, щоб хліб був не запертий, нехай Бог милує, все заперто.

Гарасим. Один візьме, другий візьме, — так і хліба не на-стачиш! Де ти взяв хліб?

Клим. Та я ще вчора за вечерею заховав окраєць.

Гарасим. Чуєш, Параско? Хліб крадуть у тебе зпід носа. Гарна хазяйка! Чогож Мотря глядить?

Параска. Ну, а шож я зроблю, коли хватають як на зарванській вулиці. Чи чуєш, Мотре, вже хліб крадуть, скоро самим нічого буде їсти... *(Шшла)*.

Гарасим. Це так, це так! Віднеси зараз назад — гріх у неділю снідять.

Клим. Якби спав у неділю, то й не снідав би, а то з цієї пори до обіда на ногах — не ївши, охлянеш.

Гарасим. Бійся Бога! Хіба ти з'їси до обіда пів хліба?

Клим. А тож. Бога треба бояться — щоб не з'їсти до обіда пів хліба!

Гарасим. Відріж собі скибку, подавись ти нею, а то віднеси назад.

Клим. Поживися скибкою, як собака мухою. *(Пішов).*

Гарасим *(до копача)*. Така з'їжа, така з'їжа, що й сказати не можна! Повірите: з млина привезуть пудів трицять борошна, не вспієш оглянутися, вже з'їли. Настане день, то роботи не бачиш, а тільки чуєш, як губами плямкають.

Копач. Сарана.

Гарасим. Гірш! Повірите, що в них тільки й думка: якби до сніданку, а після сніданку все поглядає на сонце: колиб скоріше обідать. Чи воно таке не нажерливе, чи Господь його знає! По обіді: сюди тень, туди тень — давай полуднувать, та ще колиб хоч їли скоріше, а то жує, тай жує, — прямо, душу з тебе вимотує; хліб з'їдає і час гаїть! Він собі чавкає, а сонце не стоїть, котиться на низ, йомуж того тільки й треба, аби мерщій до вечері.

Копач. Хе, хе, хе! Ви опит великий в цім ділі маєте.

Гарасим. Та ні, ви те розважте: ти мізкуєш, ти крутиш головою, де того взять, де того; як обернуться, щоб земельки прикупить, та за думками й не їсться тобі й не спиться тобі... Мене вже ці думки зовсім ізсушили... До того додумаєшся, що іноді здається, наче хто вхопив тебе за ноги і крутить кругом себе! А вони до того байдужі, тільки й думають: їсти і спати — і жеруть і жеруть як з немочі, а сплять як мертві.

Копач *(зітхнувши)*. Щасливі люди... Я й сам від думок не сплю.

Гарасим. Та ви хоч їсьте добре — вчора я придивився.

Копач. Та ще до якого часу їм, а спати не можу... Засіли мені в голову два предмети: один на Боковеньці, другий...

Гарасим. Ха? На Боковеньці? Чув, чув...

Копач. Невже? Від кого? Що чули?

Гарасим. Та чув, як ви сьогодні у ночі бормотали: Боковенька, скала якась, копили і ще щось — не розібрав.

Копач. Та ну? Невже голосно отак балакав?

Гарасим. Голосно! А потім, як залопчете тим язиком, що ото вчора лопотали...

Копач. А, а! Пермете, коман — віф ля патрі? Хе, хе, хе! То мені снилося, що я вже викопав гроші і приїхав у Париж.

Гарасим. Вам і сниться, чорт зна що.

Копач (*зітхає*). Не дає мені спокою цей предмет. Тільки задрімаю, так зараз і ввижається скала на Боковеньці... Ви не вірите, я знаю! А вникніть: опит і практика... Гляну на приміти і чує моя душа, чує, наче хто шепче, тут є гроші, тут знайдеш!... Якби знав, що удержите язика, то відкрив би вам секрет.

Гарасим. Та я й сам знаю.

Копач. Та ну? Щож ви знаєте?

Гарасим. Що це, чорт зна що.

Копач. А, Боже мій! Ви думаєте, що я дурак?

Гарасим. Та хто його зна?

Копач. То-то! У мене опит... ви тільки візьміть примір, які предмети: скала гостра, верх зрізаний як у чумацькій шапці... Балка так і балка, так, клином сходяться до скали... Трицять літ опита дарма не пройшло. Біля скали лежать так на пригорку два копили, робота чудова — оскардами висічені... Один копил так... на схід показує, другий на захід... Як углядив перший раз — мало серце не вискочило... пустив біля них мацавилку, а тут цок! Наткнувся на камінь. Став копать і не більше як на пів аршина під землею відкрив камяну фігуру чоловіка, взяв і закрити його землею. Бачите, чоловік, висічений теж оскардами, що ви скажете?

Гарасим. Та хто його зна, що вам сказати... Це, наче, щось і справді похоче на діло.

Копач. Е! В тім сила. От тільки гроші потрібні, щоб начать копать.

Гарасим. Ну, а деж саме треба копать?

Копач. Це задача: чи на схід, чи на захід — ще не знаю.

Гарасим. От тобі й маєш.

Копач. А, Боже мій! Треба вникнуть, обслідувати. Тут опит, — я, кажеться, не дурак.

Гарасим. А хто його зна... Почнете копать і викопаете скороду або ступку.

Копач. А як гроші? Вірте мені, що це не дурниця: скала, балка, балка так і балка, так, два копили показують і фігура... Це моя судьба, саме провідніє вказує путь. (*Входить Роман*).

ЯВА 5.

Тіж і Роман.

Роман. Поїдемо, чи як? Я дав коням оброку.

Гарасим. Налагодились їхать, то їдьте.

Копач. Я тобі покажу окамяніле дерево, нам не багато в бік прийдеться звернуть.

Гарасим. Та не видумуйте чорт зна чого.

Копач. От чоловік, от чоловік! Та виж з роду такого дерева не бачили.

Гарасим. А на біса воно мені здалося! Що то грошей у мене прибавиться, як я його побачу, чи що? Завтра робота, то йому треба сьогодні вернуться, нічого гаяться.

Копач. З вами каші не наварिश! Піду краще до криниці, умиюсь. *(Вийшов).*

Роман. Ну, та й не хочеться мені їхать до тих Пузирів, колиб ви знали, та ще з Бонавентурою.

Гарасим. Не вигадуй, не вигадуй.

Роман. Та їй Богу, хочби мацавилки цеї не брав, покинув би її тут, бо хто побачить мене з ним, то засміють.

Гарасим. З посміху люди бувають. От як викопає гроші, тоді нехай сміються, так то. Йди, нехай при тобі підмазують хвургона, запрягають та й з Богом! *(Роман пішов).* Що це кума й досі нема за грішми? Цілу ніч не спав, все міркував і таки став на одній думці: побалакать з кумом і коли згодиться, послать його в город розмінять гроші. *(Запирає двері, виймає гроші і розглядає).* Прямо як правдиві і не пізнав би, колиб не понадривав сам краї, а все таки береженого Бог береже — треба розмінять у казначействі. *(Стук).* Чи не кум? *(За дверима голос Параски: „Та відчини бо“).* Жінка! — і чого її чортяка несе? *(Відмикає двері).*

ЯВА 6.

Гарасим і Параска.

Параска. Що ти затіваєш, скажи на милость Божу?

Гарасим *(перелякано)*. А ти по чім знаєш?... А тобі яке діло?

Параска. Хоч би сказав, пораявся...

Гарасим. Звідкіля вона довідалась?!... Знай свою діжу, а в мої діла носа не тикай! Іди собі — іди, не заважай мені думать.

Параска. Та ти на старість що дня дурніший робишся.

Гарасим. Ей, Параско!

Параска. Чого там Параско?

Гарасим. Не чіпляйся! У мене в шапці більше розуму, ніж у тебе в голові.

Параска. Та з великого розуму в дурний заходиш! Що це ти затіяв — женить Романа з Пузирівною?

Гарасим. А-а! То ти про це? *(На бік).* Думав, що довідалась про гроші, аж у середині похолонуло. Ну, так щож? Тобі яке діло?

Параска. Не хочу я нікого за невістку опріч Мотрі. Сам казав, що будеш її сватать; діти полюбились, я до неї привикла, вона до мене, дівка гарна, здорова, знає всі порядки, коло птиці, коло свиней, коло коров — одно слово, хазяйка біля всього; в хаті як у кімнаті; я вже не здужаю, а проти неї скільки їх у нас не було: ніхто хліба не спече, ніхто борщу не наварить, хоч і без олію іноді, а всі їдять, не нахваляться.

Гарасим. Не треба мені ні доброго хліба, ні доброго борщу, бо чим краще спече а смачніше зварить — тим більше робітники з'їдять... Мені треба невістку з приданим, з грішми.

Параска. Візьмеш в обидві жмені.

Гарасим. Іди собі, не заважай мені думать.

Параска. Нехай же тільки Роман жениться з Пузирівною — не буде їй просвітлої години, я її заїм.

Гарасим. Про мене хоч цілком з начинням ковтни її, мені аби гроші. Іди собі, Параско, від мене. Тут думок як піску в морі, а ти з чорт зна чим причепилась.

Параска. Які там думки, чом же ти не порадешся зі мною?

Гарасим. Не з твоєю головою мене вчить... Іди собі.

Параска. Тьфу на твою дурну голову!

Гарасим. Я тебе як плюну!... *(Заміряється її вдарить, входить Савка).*

ЯВА 7.

Тіж і Савка.

Савка. Здорові, з неділею будьте здорові.

Гарасим. Спасибі, будьте і ви здорові.

Савка. А ви з старою як сизі голуби, і досі буркочете?

Гарасим. Еге!... Нема нікого, то ми собі у двох...

Савка. Нагадали молодощі і буркотали?

Гарасим. Іди, Парасю, по своєму ділу, а у нас своє.

Параска. Бодай ти пропав! *(Вийшла).*

Савка. Бач, „Парасю“. Любо й слухать; то все достатки роблять. А ми з старою тільки лаємось і все через гроші: того нема, другого нема — і раз-у-раз: гир-гир-гир, гар-гар-гар! Оце й тепер посварились. Виряжав її до церкви, а вона й напосіла: у других, каже — хвургони, любо глянуть, а я на возі, який ти хазяїн, каже. Така мене злість взяла, що мало-мало не потяг віжками, — а все гроші...

Гарасим. Я, слава Богу, й хвургони маю, та моя стара не хоче їздить. Каже, потруджусь пішечком до Божого храму, а скотинка нехай відпочине.

Савка. От через те вам і Бог дає! Охо хо-х! Приніс же я запродажню... А Роман куди збирається їхать?

Гарасим *(лічить гроші)*. Хочу свинку і кнурця купити у Пузиря, хвалять завод... *(Перелічивши, лічить другий раз)*. Що то гроші, куме: свині завідські, коні завідські, вівці завідські... *(Дає гроші)*.

Савка. І де вони набрали таку силу грошви? Вже, куме, хоч ви мені що хочете кажіть, а я знаю, що більше нігде було достать грошей тільки від нечистого. Їх дід, кажуть, знався з нечистим, він як умирав, то доти не вмер, поки стелю не розібрали. *(Ховає гроші)*.

Гарасим. То було колись. А тепер, куме, такі люди понаставали, що чорт, не при хаті згадуючи, боїться і носа показати між них. Так, хіба зведе дурну дівку з чужим чоловіком, поскромить яку непутящу молодицю з недолітком, посварить батька з сином, зведе на бійку приятелів, а щоб він узяв у розумного чоловіка душу і за це дав йому грошей? Шкода — і душі не візьме і грошей не дасть, бо чоловік його обманить... Тільки вдариться до доброго аблаката, то той таку машину підведе, що у чорта очі на роги повилазять. Ні, куме, тепер не ті часи... *(Таємничо)*. Люди самі уміють робить гроші краще від чорта.

Савка. Тоб то фальшиві?

Гарасим *(озирається, запирає двері)*. Еге. Та ще й які гроші. В вік вічний не розбереш, чи вони фальшиві, чи вони правдиві.

Савка. Не віряться мені, щоб такі гроші були. Я памятаю, як один панок наробив фальшивих грошей, аж з Варшави привозив майстрів, а тільки випустив, зараз і піймався.

Гарасим. Ну, а якби були такі гроші, що всякий прийме, то виб згодились достать таких грошей?

Савка. Я? З охотою. Коли люди багатіють, то чом же нам не попробувать щастя... Надокучили прокляті злидні!... Тільки

горе моє — грошей нема; а без грошей же не дістанеш і фальшивих папірців. Та й де вони є отакі, як це ви кажете?

Гарасим. Є... є... куме... Та ви що йно від мене прийняли на десять рублів фальшивих папірців.

Савка (*вистягає гроші з кишені*). Що це ви, куме... Господь з вами! Мені так страшно стало, як тоді, коли ходив викликать безпятаго... (*Розглядає*). Деж вони тут? Це ви на глум мене піднімаєте?... Гроші всі натуральні, як є.

Гарасим. Отже побий мене Бог, між ними є фальшиві, і таких грошей можна купить, скільки хочеш... Пристанете у компанію? Купимо сто тисяч.

Савка. Стривайте, куме, помовчіть, нехай я опам'ятаюсь, бо з мене мало дух не випре... Сто тисяч. (*Тре голову, потім тяжко зітхає*). Ні... куме, може ви жартуєте зі мною.

Гарасим. Не до жартів мені, куме, самому. Бодай я завтра сонця не побачив, коли жартую.

Савка. Покажіть же мені, котрі правдиві, а котрі фальшиві.

Гарасим. Угадайте самі.

Савка (*розглядає*). Не вгадаю.

Гарасим. Оце вони! Ну, як таких грошей не купить. (*Виймає з пачки три папірці по три і одну рубльову*).

Савка. Ніколиб у світі не подумав, що це фальшиві.

Гарасим. Отже, не вважаючи на те, що гроші зроблені дуже добре, все таки перше, ніж купить таку суму, їдьте ви, куме, хоч і зараз в казначейство і розмінійте ці гроші; як казначей прийме, то всякий прийме...

Савка. А як казначей не прийме та протокола зроблять — га?

Гарасим. Е, куме, ви чорта не боялись, а протокола боїтесь.

Савка. То-то бо й є, що чорт не такий страшний, як його малюють, а протокол...

Гарасим. Дурниця, скажете, що ви продали незнайомому чоловікови воли і між інчими грішми взяли й ці, а я посвідчу, що іменно так, то й край.

Савка. Добре, йду! Тільки договір краще грошей! Скільки ви мені дасьте, як купите?

Гарасим. А скільки хочете?

Савка. Скільки? Від кожної тисячі, що купите, мені сто карбованців.

Гарасим. Багато буде. Яж таки буду гроші свої крівні тратити, а ви тільки поміч мені дайте. Візьміть пятьдесят від тисячі.

Савка. Ні, куме! Коли вже труситься, то хоч знать завіщо.

Гарасим. А, нехай буде по вашому. Отоді, куме, заживем, га?

Савка. Заживем. Об землю злидні, а розторгувавшись ще прикупимо... А тим часом гаяться нічого — давайте мені цих безбілетних окрімно, а замість їх дайте правдивих десять. *(Обмінюють гроші)*. Може й це, такі. — Хе, хе, хе!

Гарасим. Ні, більше десятки нема.

Савка. Прощайте, зараз йду до Жолудя, а звідтіля у город.
(Шшов).

Гарасим. Нехай вам Бог помагає і щастить на добреє діло... Якась полегкість на серці і наче душа моя почуває удачу. Колиб Господь поміг, тоді земелька Смоквинова наша.

ЯВА 8.

Гарасим і Роман.

Роман. Запрягають.

Гарасим. Наж тобі двацять пять карбованців на свиней, та хоч і їхать. Тільки ти давай за поросят Пузиреви так, щоб він не продав — дешево давай, на біса тратить гроші. Женися з Пузирівною, сам наплодиш завідських свиней. *(Виходить)*.

Роман *(сам)*. Не хочеться мені суперечить батькови, бо він тоді ще гірше візьметься за це сватання; а тут ще з Мотрею біда; здається, підслухала, чи догадується, що я їду на оглядини, сопе й сопе, з вечера й не вийшла. Вже я їй разів три підморгнув, а вона й не дивиться. *(Входить Мотря, перекидає одержу, шукає)*.

ЯВА 9.

Роман і Мотря.

Роман. От і добре, тепер нікого нема — побалакаю. Чого ти шукаєш, Мотре?

Мотря. Йди під три чорти.

Роман. Гедз напав?

Мотря *(взяла рядно, іде)*. Гедз.

Роман *(стоїть у дверях)*. Скажи бо мені, на кого ти сердишся — на мене, чи на себе?

Мотря. На себе... Пусти.

Роман. На себе! Завіщо?

Мотря. За те, що дурна.

Роман. Ха, ха, ха! Я бачу, що дурна, тільки від чогож ти здуріла?

Мотря. Тікай з дверей, бо як стусону, то й ноги задереш.

Роман. Та ти божевільна.

Мотря. Сам ти божевільний! Що ти мені очі замазуєш? Я не сліпа і не глуха — чула, що їдеш на оглядини, бач як виврядився.

Роман. Тю! Та я їду свиней купувать, ну, а як за одним заходом подивлюся на свиней і на Пузиревих дівчат...

Мотря (*крізь сльози*). Дивись, дивись, хоч нехай тобі і повилязять... (*Штовхає його від дверей і виходить*).

Роман (*сам*). Оце дівка! І яж, здається, не з послідних, а мало не впав. Оце робітниця, оце жінка — сама за косарем звяже! Та хочби батько цапа скакав, а я таки женюсь на Мотрі. (*Входить копач і Галитка*).

ЯВА 10.

Роман, копач і Гарасим.

Копач. А садочок би отут у вас гарний був. Низинка так і проситься, щоб засадить. Грушівку, сливянку і вишнівку своюб мали. Ви дістаньте дерева, а я вам пришлю садівника — він пустяк візьме... Побачите, який садок буде років через три—чотири.

Гарасим. Яж кажу, що так. У вас на все порада готова.

Копач. А якже? Опит велике діло! Садок у літку як кожух зимою. Як ви полагаете: в саму спеку під яблунею полежать, хе, хе, хе! А пасіка, бжолі гудуть, медом пахне... І господар старий тут похожає... Опит, опит! Зараз бачу, чого де треба.

Гарасим. Ви все на витребеньках! На біса нам той садок! Нам земля потрібна, нам немає часу по садку ходити на прохідку... А це що у вас?

Копач. Запас! Без запасу в дорозі не можна. Оце взяв у Івановни шматок сала і хліба на дорогу.

Гарасим. Це вже й ви як Клим! Сьогодніж неділя, деж таки снідять?

Копач. Опит говорить, запас біди не чинить.

Гарасим. Виж поспієте на ранній обід, то невжеж таки Пузирі не дадуть вам попоїсти?

Копач. А як буває, не застанеш дома?

Гарасим. То навіщож так багато взяли?

Копач. Не журіться, я маю опит: це порція якраз.

Гарасим. Отакого робітника візьми, за рік і вуха обість.

Копач. А тепер ле козак, пур ашеве, сон е дюкасіон, альон.

(Вийшли).

Гарасим *(сам)*. От і вчений на язика, а дурний! Таки, що не кажи, а у нього є зайці в голові! Поїхали. Слава Богу. Не так мені ті оглядини, як те, що здихався. Тут такі діла, що треба думать, та ще думать, а він слідком ходить за мною і що не ступінь, то й порада...

ЯВА 11.

Гарасим і Параска.

Параска. Звели і нам коней запрягти.

Гарасим. Навіщо?

Параска. У церкву поїду з Мотрею.

Гарасим. Ще що вигадай! До церкви можна й пішки піти, тут недалеко — три верстви.

Параска. Туди три, та назад три, то вже шість.

Гарасим. Люди в Київ ходять за чотириста верстов, а ти не хочеш потрудиться для Божого дому й шість верстов — ай-ай-ай, а ще й богомольна. Важко вже тобі пішки піти до Божого дому шість верстов.. Худобу ганять в празник гріх. Блажен чоловік, іже скоти милує.

Параска. Щож, тобі більше коней жаль, ніж жінки?

Гарасим. Скотина гроші коштує, вона цілий тиждень робить на нас, а в неділю, що малаб відпочити — гони в церкву. Це не по Божому і не по хазяйськи.

Параска. Та й яж цілісенький тиждень на ногах і роблю, не покладаючи рук.

Гарасим. То ти, а то коняка.. Ти собі робиш, а коняка тобі. Та й знову робота до роботи не приходитьсья. Хіба ти борону або плуга тягаєш? От якби ви в двох з Мотрею крумера попотягали, то инча річ... Не дам коней. Пожалій скотину раз, вона тобі послужить десять раз... Іди пішки, Господь прийме твої труди і дасть тобі здоровля.

Параска. Та чи тиж з розумом? Всяке знає, що ми хазяїни не аби які, а я буду тьопаться стільки світу пішки до церкви.

Гарасим. Ото-то бо й є, що хазяїни, і кожний скаже, що це по хазяйськи: скотинка відпочиває, а хазяйка пішки. Іди, іди, Параско, пішки. Бог прийме твої труди... а коні відпочинуть — завтра робота...

Параска. Сором людям в очі дивиться! Та між пішки поспіємо на шапкобрання. Так буде як у ту неділю: люди з церкви, а ми в церкву.

Гарасим. Не мніться, то поспієте й на херувими... а коней гріх ганять у неділю.

Параска. А бодай ти пропав з своїми кіньми разом.

Гарасим. Параско! Не лайся, щоб я часом ради неділі не дав тобі по потилиці.

Параска. Бий, бодай тобі руки посохли! І замолоду з синків не виходила, бий і на старість! У харциз! — коняку жаліє, а жінку бить збирається. — Тьфу!

Гарасим. Отже вдарю.

Параска. Бий, бий, я не тікаю.

Гарасим. Ах тиж відьмо чортова, то ти оце мене дратувать заходилась, та я... *(Кидається на Параску, хватав за очінок, входить копач, Гарасим цілує Параску).*

ЯВА 12.

Копач, Гарасим і Параска.

Копач *(замічає поцілунок)*. Старики — емпе-амуре! Ха, ха, ха! За машавилкою я сюди вернувся. *(Бере мацавилку)*. І на амури здесь наткнувся! Собственный експромт! Адіо! Оставляю вас в пріятном тет-а-тет. Ха, ха, ха!

Завіса.

ДІЯ ІІІ.

Декорація таж.

ЯВА 1.

(Гарасим одягнений лежить на лаві, спить, а потім Роман).

Гарасим *(сонний бурмоче)*. Став рибний! Рибка все линина... лини, карасі... *(Стогне. Входить Роман)*.

Роман. Ого, батько сплять і досі. Що за знак? Чи не випили, буває, вчора? Тільки вони не охочі гулять; хіба хто могорича поставив, а за свої не будуть пить. Від своєї, кажуть, у грудях пухне. Навідаюсь потім, вчора приїхав пізно і не бачився ще з батьком. *(Виходить)*.

Гарасим (*сонний бурмоче, як був би в горячці*). Ва-ва-ва! О-о-о-ши! Го-ом, го-ом! (*Балакає ясніше*). Кругом, кругом все моє. (*Спить тихо, потім знову так саме*). Е-е-а-ам, а а-ам. (*Говорить хутко*). Не дам, не дам, не дам! (*Стогне*). У-у-у! (*Схоплюється*). Господи, помилуй. (*Оглядається кругом*). Спав... Тьфу, снилось, що кум гроші віднімав. (*Витирає піт*). Аж упрів, так боровся, не давав. А робітники мабуть сплять. (*Біжить до дверей, відчиняє і кричить*). Хлопці вставайте, Чепіга зайшла.

ЯВА 2.

Гарасим і Роман.

Роман (*входить*). Де там Чепіга, вже сонце зійшло, давно всі на роботі.

Гарасим. Ото диви, як заснув! Побудив всіх, а сам тільки прикуцнув — і до цієї пори проспав. А тиж чого це дома?

Роман. Підстовба зламалась, та я заніс до коваля, а поки зварить — зайшов до дому.

Гарасим. Чорт на вас настачить — катюги, залізо ламають! Чого ти так запізнився, мабуть у півночі приїхав від Пузирів?

Роман. Та задержали.

Гарасим. Ну, ну розкажуй: як приймали, чим частували? Чи вподобались дівчата? Га?

Роман. У них були гості: пани якісь, офіцери.

Гарасим. Хе, хе, хе! І ти рядом з панами, з офіцерами? Он куди Калитка заліз, що то гроші!

Роман. Та мене, тату, у комнати й не кликали, я в кухні й обідав.

Гарасим. Оце гарно... А сто чортів їх матері — хазяйського сина і в хату не покликали! Ну, а Бонавентураж що?

Роман. Бодай той Бонавентура сказився! Тільки підїхав під крильце, а він зараз зіскочив з хвургона і почав — кумедію представлять: вірші читає по турецькому, чи що, балака. Люди аж за животи беруться та регочуть, а він рад, що на посміх здався, та ще гірше! Тут вийшов і Пузир. Теж регоче й закликає його в хату. Бонавентура, показуючи на мене, каже: кличтеж і його, це Калитчин син — хазяїн гарний... А Пузир відказує: Голяк масті, чирва світить! Нехай, каже, розпряга коні, та йде у застольну, там і пообідає; у мене гості не такі, щоб рядом його посадить.

Гарасим. А тиж погань! Мужва репана! Давно лизала панам руки, за верству шапку скидала, а тепер розжилася, кумпанію з панами водить і зараз морду пиндючить перед своїм братом! Ах тиж Пузир з горохом! Та я як позичав князеви гроші, то рядом сидів... Чогож ти там зістався? Булоб в круть і до дому.

Роман. Ждав Бонавентури, думав свиней купіть... Свині завідські, остроухи, гарні свині, я бачив.

Гарасим. Та нехай їм чорт з їх завідськими свиньми, коли вони самі гірш свиней.

Роман. Бачив я й дочок Пузиревих — ходили з офіцерами на прохідку. Одягнені по панськи і ходять з вихилясами — правдиві панночки.

Гарасим. Чорт зна що — покручі! Роботи з неї ніякої, знаю я: все подай, все прийми, від зеркала шнурком не відтягнеш, на двір — не то зимою а й літом виходить тільки на шпацір! На біса нам білоручки, дармоїди... Стривай лишень, хтось либонь підїхав... *(Біжить до вікна).* Чи не кум Савка вернувся? І ноги затрусилась. Іди по своєму ділу. *(Роман вийшов).* Ой, Пузирі! Глядіть, щоб ви не полопались, а замість вас Калитку розіпре грошвою... Отоді я вам покажу, як хазяйнують! Я не буду панувать, ні! Як їв борщ та кашу, так і їстиму, як мазав чоботи дьохтьом, так й мазатиму, а за те всю землю навкруги скуплю. Ідеш день — чия земля? Калитчина; ідеш два — чия земля? Калитчина; ідеш три — чия земля? Калитчина... Диханіє спирає, а скотини, а овець розведу, — земля під товаром буде стогнать. Отоді і я скажу про Пузиря: голяк масти, чирва світить! *(Входить Гершко, одягнений чисто по городському).*

ЯВА 3.

Гарасим і Гершко.

Гершко. Здорові, Гарасим Никодимович.

Гарасим. Знову жид!... А ти звідкіля знаєш, що мене звать Гарасим, та ще й Никодимович?

Гершко. Хтож не знає такого хазяїна... Всі знають.

Гарасим. Невже всі? *(На бік).* От тобі й чирва світить. *(До Гершка).* А вас, як звать?

Гершко. Григорій Мойсієвич.

Гарасим. Ага! Сідайте, Григорій Мойсієвич. Виходить, ви вихрест?

Гершко. Боже меня сохрани, настоящій єврей...

Гарасим. Григорій Мойсієвич, а жид!

Гершко. Это мода теперички... Разлі ви меня не узналі? Я тут недалечко от вас... Ми з папашею у Куклиновського землю держимо... то є — нам теперички нельзя держать, то ми гендлі робимо: формально Суписов держить, а ми з папашею хазяйнуємо — роздаем землю мужикам. Ви ще у папаші пару лошадей купили на середопостя.

Гарасим. А-а! То це ти Гершку? Диви, я відразу й не пізнав — ти тоді на ярмарку був замурзаний, а тепер Пузирем виглядаєш.

Гершко. Замурзаний? Зацем замурзаний? Разлі можна так говорить? Звесно на ярмарку біля скотини модного плаття не надінеш.

Гарасим. А чогож ти приїхав до мене?

Гершко. Єсть гендель — хотіге купить землю?

Гарасим. Оце спитав? Та чи єсть же на світі такий чоловік, щоб не хотів землі купить? Тут під боком, межа з межею Смоквинова земля: не переорана, ставок рибний — а! Та все лини, та карасі — можна грошики лупить у городі.

Гершко. Ну, й ви хочете покупать цю землю?

Гарасим. Ох хочу, голубчику, хочу! І в день і в ночі тільки про це й думаю — одна біда — грошей не вистачає.

Гершко. Я можу вам помагать покупать землю Смоквинова.

Гарасим. Як? грошей даси?

Гершко. Зачім гроші? Ми грошей не маємо, ми із розумом живемо.

Гарасим. Як грошей нема, то й розуму Бог дасть.

Гершко. Помиляєтесь, Гарасим Никодимович, не так: як розум є — будуть гроші — хе, хе, хе!

Гарасим. А може так. Ну, показуй же твій розум.

Гершко. Ізвольте, з нашим удовольствием: Смоквинов позичає на улучшение хазяйства пять тысяч! Хе, хе, хе! Яке там улучшение? Пхі! Между прочево мнє досконально звесно, що він уже пять іменієв проїв. Ну, добре, нехай собі їсть!... він любить смачно їсти, а ви любите землю... Давайте йому пять тысячов під закладну — візьміть добрі проценти і земля буде ваша.

Гарасим. Яким побитом?

Гершко. А скудова він візьме заплатить долг, га? Скудова, я вас питаю? Земля заложена і перезаложена в банк, прийде строк

платить, її будуть продавати з аукціону, тоді ви приймете на себе банк і земля ваша.

Гарасим. Це виходить, я йому не позичу, а дам завдаток на землю і ще й процент візьму?

Гершко. Зараз видко комерчеську голову, з вами легко діло мать.

Гарасим *(до себе)*. Щож його робить? Два діла збіглось до купи... Кума ще нема... Голова тріщить! *(До Гершка)*. Треба подумать.

Гершко. Ви довго не думайте, бо до Смоквинова уже приїздив фактор купувать землю... Ну, я його прогнав, бо без мене тут ні один єврей не має права гендлювать. Я фактор на цей куток і Смоквинов до мене належить, а якби тот господин поворотілся до мене, яб йому купив з одного слова, а теперички на злість тому господину желяю вам устроїть діло.

Гарасим. Добре робиш, спасибі тобі! А від когож то фактор приїздив до Смоквинова?

Гершко. Від денежного чоловіка, від Жолудя.

Гарасим. Від Жолудя?! Григорій Мойсієвич, будь ласка, не допустіть Жолудя. Ідіть зараз до Смоквинова, обіцяйте йому, що я дам грошей під закладну і процент візьму невеликий... Тільки треба день-другий підождасть, поки я обернуся з своїми ділами.

Гершко. Можна. А скільки ви мені дасьте факторського?

Гарасим. А скількиж ви хочете, Григорій Мойсієвич?

Гершко. Дасьте пятьдесят карбованців тепер, а як поладнається діло, то ще пятьдесят.

Гарасим. Помилуйте... Господь з вами. Бога бійтесь! Деж таки сто карбованців за такий пустяк? Візьміть тепер десять карбованців, а як діло скінчиться, тоді ще двацять пять...

Гершко. Міне ето даже странно, как чесний человек! За кого ви меня принімаєть? Разлі я какой пархач, я человек рускій, у мене душа на распашку.

Гарасим. Невжеж мало? Завіщож більше?

Гершко. За такое діло 35 рублів; та я тільки слово скажу Жолудю, то он дасть міні 150 рублей, бо його земля підходить теж до Смоквинова, єму до зарізу ета земля нужна. На його землі вода далеко — аж у головах, а тут став, можна купать овець, можна... Мало чого не можна! Жолудь аж труситься за тою землею.

Гарасим. Ви хочете мене живцем облупить. І не гріх вам Григорій Мойсієвич! Я з вашим батьком давній приятель і ко-ней у нього купив.

Гершко. Наш заробіток у год раз, треба польоваться. *(Встає).* Не даєте ви, дасть Жолудь. Разлі міне не всьо равно, аби гроші.

Гарасим. Аби гроші... Правда. Візьміть же тепер двацять пять, а решту як діло скінчиться, бо їй нема при собі! Хоч гарячим залізом печіть, не можу зараз більше дати.

Гершко. Ну, край. Давайте гроші — зараз поїду.

Гарасим *(шукє).* Отак! Тільки двацять і знайшов, зділайте милость, візьміть двацять, а решту потім, за мною не пропаде.

Гершко. Ну, що робить?... Нічого з вами робить, давайте. *(Бере гроші).* Теперечки поїду прямо до Смоквинова. Ну, прощайте. Так через день-два?

Гарасим. Найбільше як через три. *(Гершко вийшов).*

ЯВА 4.

Гарасим *(сам).* От збіглися діла до купи... Упустить землю Смоквинова, та ще у такі лапи як у Жолудя, гріх смертельний, все одно, що посиротить свою землю на віки вічні, бо від Жолудя вже не поживишся. А тут знову як його упустить случай: дати пять, а взяти сто тисяч! Серце перестає битися, як подумаю: за пять — сто тисяч! Господи! Колиб тільки кум благополучно розміняв, а тоді я й Гершка обманю, на біса мені його факторство здалося! Сам куплю у Смоквинова землю. Аби тільки гроші. А кума нема. А, Господи, чого він бариться. Ну що, як кума арештували? От тобі й сто тисяч. *(Входить Савка).* Кум! Слава Богу, діждався, думав: умру! Що?...

ЯВА 5.

(Савка й Гарасим).

Савка *(трохи випивши).* Стривайте. *(Виймає зза пазухи пляшку з горівкою, другу з румом, булку, рибу і кладе на стіл).* Ідіть сюди, куме! *(Гарасим підходить, Савка обнімає його і цілує, а поцілувавши держить за шию і дивиться йому в вічі).*

Гарасим. Не мучте, куме! Кажіть...

Савка. Годяться, куме. *(Випускає шию Гарасимову з рук).*

Гарасим. Годяться! *(Обнімає Савку так саме як його обнімає Савка, і держучи за шию, балакає крізь сльози).* Куме, соколе мій...

Куме, вашими устами Бог говорить... *(Цілує його)*. Я кращого слова від роду не чув; як пташка защебетала перший раз весною, так радісно зробилось на серці від цього слова. Скажіть ще раз це слово, скажіть, куме.

Савка. Годяться!

Гарасим *(цілує його, говорить крізь сльози)*. Годяться?

Савка. Чогож ви не радієте, та плачете?...

Гарасим. Це я так радію... Якже, як, розкажіть! Я мало не заслаб, ждучи вас.

Савка. Пустіть, сідайте. Випемо, я вам розкажу. *(Пють)*. Ви думаєте я мало трусився в городі? Танцював так, що й зуб на зуб не попадав. Вчора хотів спробувать, чи приймуть у крамницях, бо казначейство було заперте. Оце підійду до крамниці, та й думаю: а що як пізнають, що фальшиві? Та й назад. Заспокоюсь трохи, знов іду і знов вертаюсь. Нема смілости. Зайшов у шинок до Кукленчихи, випив одну вісімку, другу випив, попоїв добре холодцю і сміливість найшла на мене: вийняв фальшивий папірець, даю Кукленчисі, а в самого серце забилося і волосся, чую, піднімається на голові, та вже й не знаю, як я решту взяв! А як вийшов на вулицю, то вже й землі під собою не чув. Мерщій до Лошкаря, купив пачку канату, даю знову папірець. Глянув на неї прикащик, прищурило око, у мене в душі похолонуло, а далі поклав у ящик, а мені дав решту. Тоді я у казначейство, купив гербову марку у присяжного, прийняв і присяжний і дав решту.

Гарасим *(радісно)*. Дав? *(Наливав горілку й не)*.

Савка. На другий день біжу у казначейство. Рано. Сидів довго і знов почав трівожиться. Кругом люди, щось балакають, не розберу... Пропасниця мене бє... Аж прийшов казначей. Я увесь затрусився. Йти, чи не йти? Зціпив зуби, підійшов до віконця... Казать, чи не казать — думаю, а тут казначей: Тобі чого — питає... А воно, не знаю, як само зірвалось з язика: розмініяйте гроші! Давай, каже, чого стоїш? Я дав, а в самого думка: тікати, чи ждати? І стою, як окамянів; коли це мене штовхають — чи ти, земляче, заснув, чи що? Тобі казначей дають гроші, а ти мов не бачиш і не чуєш. Тоді я очумався, дивлюсь: срібні гроші дає мені в пачці. Я взяв і як відійшов від того вікна — як паний хитаюсь. Помалу, помалу виліз на двір, аж тут разом наче проснувся і все зрозумів; тут радість мене напосіла така, що й сказати не можу. Іду та всім усміхаюсь... А якийсь пан питає: — Чого смієшся? Раденький, що дурнень-

кий? А я кажу — ходім, пане, випемо, я вас почастую. Пішов вон, каже, дурак; кажу, може й так, та гроші є! Зайшов у шинок, випив трохи, купив пляшку руму і пляшку горілки та й до дому, їхав прудко — всіх попережав. *(Тимчасом Гарасим випив і налив чарку)*. А! Куме, пиймо, це за ті гроші куплено.

Гарасим *(цілує)*. Сьогодні у вечері у нас буде сто тисяч!!

Савка. А в мене тільки десять!

Гарасим. Куме! Я подарую вам ті сто рублів. *(Виймає запродажню й рве)*. От вам запродажня! Погуляймож трохи, а у вечері, куме, як смеркне, на вокзал... А знаєте, треба щось видумать, яку небудь причину нашій гульні — щоб не догадались бува. Я ніколи не гуляю, щоб не було підозріння. А от що: засватаю я Романа з Мотрею — от і буде причина нашій гульні. *(Гукає)*. Параско! Мотре! Романе! — а йдіть сюди.

ЯВА 6.

Тіж, Мотря, Параска і Роман.

Гарасим. Випий стара.

Параска. Що це з ним? *(Пе)*. Будьте здорові.

Гарасим. Обидив Пузир Романа, не закликав у хату, так я женю Романа з Мотрею. Мотре, підеш за Романа?

Мотря. А тож.

Гарасим. Стара, що ти скажеш?

Параска. Я рада, що ти мене послухав! — такої невістки пошукать.

Гарасим. А ти, Романе?

Роман. Спасибі вам, тату, що ви уважили мою просьбу.

Гарасим. А ви, куме?

Савка. Я? *(Співає)*. Ой, куме, куме, добра горілка,
Випемо, куме, ще й з понеділка.

Гарасим. Підтягайте.

Савка. Складемось, куме, грошей по сорок,
Випемо, куме, ще й у вівторок.

(Гарасим частує).

Добра горілка, краща від меду,
Випемо, куме, ще й у середу.

Продаймо, куме, миски та ложки,
Випемо, куме, ще й в четвер трошки.

Продаймо, куме, рябу телицю,
Випемо, куме, ще й у п'ятницю.

Покиньмо, куме, всяку роботу,
Випемо, куме, ще й у суботу.

Покиньмо, куме, всякеє діло,
Випемо, куме, ще й у неділю.

Від понеділка до понеділка,
Випемо, куме, добра горілка.

Гуляй душа без кунтуша!

Завіса.

ДІЯ ІV.

Декорація таж.

ЯВА 1.

Роман (*один*). Батько кудись поїхали з кумом, мати пішли до сусіди, а я оце випровадив робітників пасти воли і забіг на часинку, щоб на самоті пожартувать з Мотрею, а її нема, певно на огороді, або з матір'ю пішла... Ну, вже це хазяйство допікає, нема тобі просвітлої години, раз-у-раз, як у горшку кипить. От любимось з Мотрею, а через хазяйство нема часу й побалакать, поспівать любенько вкупці. Тепер ми вже й заручені, а волі нема. Деж вона? Дать би їй звістку, що я тут, а то мати надійдуть, то так замір і пропаде; не поженихаємося й сьогодні. (*Співає*).

Поламалась поличка у плузі,
Та чогось моє та серденько в тузі.

(*Співаючи виходить в сіни і співає дуже*).

А чи мені поличку латати,
А чи до дівчини на всю ніч чухрати.

(*Вертається хутко в хату й присідає за дверима*). Іде! В хаті темно, схвачу, обніму і поцілую, що вона скаже? (*Входить Гершко. Роман кидається на нього, обнімає і цілує*).

ЯВА 2.

Гершко й Роман.

Гершко. Гвульт! Рятуйте! Розбійник!...

Роман (*випускає Гершка*). Тю! бий його сила Божа! Жида поцілував замість Мотря.

Гершко (*відмахується шапкою*). Не підходи, убу! Гвульт! Рятуйте!

Роман. Та цитьте ради Бога, який тут розбійник? Це я, хазяйський син.

Гершко. Не підходи! У мене рівільвер... вот, слішиш, зволь курок, (*Шоває язиком*) буду стрілять. (*Входить Мотря з свічкою*).

ЯВА 3.

Тіж і Мотря.

Мотря. Що тут за гвалт?

Гершко. Хотів мене задавить... у мене п'ятсот рублей чужих денег, протестуюсь...

Роман. Та чи ви не казались, господин єврей, чи з переляку не знаєте, що язик плеще! Я... я... чорт його знає, що йому сказати... Я пошуткував, я тутешній, я син Гарасимів.

Гершко. Ви син?

Роман. Їй Богу, син!

Мотря. А вжеж син, чого ви репетували не своїм голосом?

Роман (*тихо*). Та я думав, що ти увійшла, кинувся на нього і обняв. (*Мотря погрозивши йому пальцем, вийшла*).

Гершко. Ой Боже мій! Як ви мене перелякали, дайте води напитись.

Роман (*дав кружку*). Вибачайте, я думав, що то Клим, наш робітник увійшов, я не хотів вас лякати.

Гершко (*напившись води*). Дай Господи, щоб ето минулось благополучно, а еслі ви мені растроїли нерви, то будіте меня возить на свой счот на лимане.

Роман. Оце лихо! Якбиж я вас ударив, а то поцілував.

Гершко. Я думав, що ви мене кусаєте і хотіте міні перекусивать горло... Ох! Гдє отець?

Роман. Поїхали кудись.

Гершко. Це погане діло.

Роман. А що там трапилось? — скажіть мені.

Гершко. Міні нужно бачиться з батьком... одначе, не забудьте сказати йому, що бил Гершко Маюфес, на шот землі,

пусть завтра батько будет у Смоквинова з грішми, в обідну пору, і я там буду, — бо ми потеряєм землю. Жолудь з рук вирве.

Роман. Добре, скажу. (*Входить копач*).

ЯВА 4.

Тіж і копач.

Копач. Здоровенькі були! (*Побачивши жида*). А-а!

Перед паном Хведором
Ходить жид ходором
І задком-передком
Перед паном Хведорком.

Хе, хе, хе!

Гершко. Господин, што вам от міне завгодно, я нікакого Хведора не знаю.

Копач (*грізно*). Де цімбали? Грай, псявіро!

Гершко. Какіє там цімбали? Чого ви чіпляєтесь? Іграйте собі, ежелі ви музикант.

Копач (*до Романа*).

Аж корчма трясеться,
Вальса ляхи оддирають та мазура,

(*до Гершка*)

А жид гляне та нищечком:
Шляхетська натура.

Гершко. Я вас не понимаю, говоріте сібе, сколько угодно.

Копач. Хе, хе, хе! Де тобі понімать? Це стихи Шевченка. Хочеш, прочитаю всі на память.

Гершко. Не нужно міні ніяких вашіх стіхей. (*До Романа*). Скажіть же отцу, щоб завтра був у Смоквинова непременно, бо програє діло, з тим досвіданія. (*Іде*).

Копач. Слухай, як тебе?

Гершко. Я до вас німаю нікакого прікосновенія, і нам нечево рекомендоваться. (*Виходить*).

Копач (*в слід*).

Жид мудрує, якби кого надуть,
А як надує, зараз простує на другий путь,
Тим він живе, тим він і дише,
Що по всяк час векселя пише.

Чув? Це мої стихи. У мене, брат, цього матеріялу на воза не забереш. Трицять літ між людьми живу — знаю, хто чим дише. — Опит великоє діло. От засяду зимою і напишу комедію українську:

Еней був парубок моторний
І хлопець хоч куди козак...

Ха, ха, ха! Чув? Тепер всі пишуть: крадуть у других і видають за своє, а як я напишу, то буде сама правда, тому що бачу все, як на долоні. От тільки немає часу тепер, треба деякі діла покінчить. Особливо тут є один предмет на Боковеньці... це тим голова забита. Слухай Романе! Цей предмет не дає мені спокою ні в день ні в ночі; я хочу побалакати з тобою. Не думай собі, що я так дурно по світу хожу... ні... Та якби я хотів, то й зараз би доказав. Мені тільки засісти, то змаху напишу — що завгодно... Тільки не до того мені. Хочеш пристати до мене в компанію?

Роман. Писать що, чи як? Я до цього не зроден!

Копач. Ні! Що там писать, чорт зна, що писать... Я й сам напишу змаху, що завгодно. Хочеш комедію, а хочеш прошеніє: яке завгодно прошеніє і куди завгодно? Це пустяк, один пустяк. Хочеш гроші мати?

Роман. Та деж ми їх дістанемо? Украдемо, чи як?

Копач. Оце! Яке ти сказав слово — украдемо! Боже борони! Ти собі цього не думай... Я, слава Богу, вік прожив, а й тріски чужої не взяв — спитай своїх, мене всі знають.

Роман. То яка небудь комерція, чи що?

Копач. Тут абияка комерція, позич де небудь рублів п'ятьдесять, тобі повірять і ми дістанем силу грошей — вір, це моя судьба, саме провидініє мені цей путь указує.

Роман. Може фальшивих?

Копач. А-а! Який бо ти! Ти все на лихе вернеш — викопаєм.

Роман. Щось ви давно їх копаєте, а ще нічого не викопали.

Копач. То все нічого не доказує. Іщите і обрящете! сьогодні нема, завтра нема, після завтра мільон! Е! У мене опит. Оцей раз, як не найду грошей, годі, кінець, амінь. Засяду десь і буду писать, все одно гроші, я за рік напишу стільки, що й на воза не забереш. А тільки цей раз треба відкрити, треба, хоч кров з носа. Вік шукаю, а такого предмета не находив. Викопасмо — все пополам. Стане й тобі і мені і нашим дітям і внукам на весь вік... Правда, ми ще не жонаті, хе, хе, хе! Ну,

та це не штука — ще поспіємо. Ти тільки те розваж — які предмети: скала... та яка скала? Прямо шапка; балка так і балка так; клином сходяться до скали; на пригірку два копили висічені оскардами; один показує на схід, другий — на захід; і по середині, в землі відкопав камяну фігуру чоловіка, робота чудова, теж оскардами висічена. Як ти думаєш, хтоб дурно наставив таких прикмет, га? Ото то бо й є! От поїдемо, сам побачиш і тоді зразу згодишся. Я тебе люблю і хочу з тобою попробувать щастя.

Роман. Це ви мене дуже заохотили... Шож поїдемо, тільки, щоб батько не знав.

Копач. Секрет, секрет! Отоді як вивернемо червінців боцівок пять, тоді тільки скажемо. А е!... е! Душа моя чує — опит велике діло! (*Входить Параска і Мотря*). Поговоримо потім. Здорові, Івановно!

ЯВА 5.

Тіж, Параска і Мотря.

Параска. Здорові! А чомже ти, сину, не йдеш до волів.

Роман. Та забалакався, я зараз повечеряю тай піду.

Копач. А ви ще не вечеряли? Це добре діло, бо й я не вечеряв.

Параска. То йдіть же у ту хату, там вечеря стоїть на столі.

Копач. Альон, ле козак! та попоїмо, а потім ти до волів, а я в клуню на соломі, можна?

Параска. А чому ні — спочивайте з Богом.

Копач. Я не люблю, знаєте, там всяких ніжностей: перин, подушок; є солома — добре, а нема — кулак в голови, свиту послав, свитою укрився, заснув — мало журився, проснувся, встав — стрепенувся, шапку насунув тай далі посунув... Хе, хе, хе! (*Вийшов*).

Роман. Скажете, мамо, батькови, що тут приїздив жид і казав, щоб вони завтра були у Смоквинова в обідню пору з грішми, бо Жолудь землю перекупує. (*Вийшов*).

ЯВА 6.

Параска і Мотря.

Параска. Добре. Ідиж, дочко, вноси сюди з комори вечерю, а я трохи поприбираю. (*Мотря пішла*). І що це старий задумав? щось тут є, а що — не розберу. То не хотів у церкву коней давать, а то й сам поїхав і цілу обідню стояв навколішках, то

не хотів Мотрю сватать за Романа, то посватав; ніколи не гуляв, а то так добре випили з кумом, та все радіє чогось, веселий такий. І куди вони оце поїхали? Чи він кого привезе з собою, чи Господь його знає? Звелів, щоб вечеря була готова, щоб ставні були зачинені, свічка поставлена на столі і щоб і ляльки тут не було. Аж страшно мені робиться від цих приборів, і слова тобі не скаже, що задумує робить... *(Мотря вносить вечерю і ставить на столі, між иншим пляшки з горілкою, пироги і сметану).*

Мотря. Хто це до нас сьогодні приїде?

Параска. Не знаю, я вже боялась старого розпитувать, доволі того, що він був веселий і згодився на ваше весілля. А сірники є?

Мотря. Є.

Параска. Ходім же. *(Відчиняють двері, з другої хати виходить копач і Роман).*

Копач. Спасибі за вечерю! Тепер залізу на соломку як у пуховики. *(Виходять, на сцені якийсь час пусто).*

ЯВА 7.

(Входить тихо Гарасим, а за ним Савка, несе на плечах здоровий мішок з кожів).

Гарасим. Ідть же ви, куме, розпряжіть коней і поставте їх біля хвургона.

Савка. Ходім у двох.

Гарасим. От тобі й маєш!... А хтож буде біля грошей?

Савка. Хібаж їх хто візьме тут?

Гарасим. Е, куме, на гріх майстера нема, краще я тут посиджу — береженого і Бог береже.

Савка. І відходить від грошей не хочеться, так би й держався за мішок. *(Вийшов).*

ЯВА 8.

(Гарасим сам. Світить свічку, засвітив, поставив, глянув на мішок, поцілував його).

Гарасим. От тепер Пузир нехай скаже: Голяк масти, чирва світить! Ще поміряємось, — хто голяк. Він думає, що дуже розумний. Ні, братіку — потягайся ще зі мною. Хе, хе, хе! Я не то що, я й жида сьогодні обманив; поки мішок розшили — дзвінок, він вийняв пачку, глянув я на неї — гроші... в середині

колотиться, а сам думаю, якби його обманить. Другий дзвінок, жид зашаматався, бере мішок, не дає; давай гроші, каже, слово за слово, а тут третій, я тоді йому тиць замість п'ятох — та тільки три тисячі. Ха, ха, ха! Отак ушквар. А він не лічивши прямо в вагон. *(Входить Параска).*

ЯВА 9.

Гарасим і Параска.

Параска *(тихо)*. Старий!

Гарасим. Ой! *(Кидає свиту на мішок і заступає мішок спиною)*. Ти чого навіжена сновигаєш? Хіба не я тобі велів, щоб тут і ляльки не було? Геть пішла!

Параска. Та не гвалтуй божевільний! Я зараз піду. Тут діло дуже важне таке, що треба тобі зараз сказати, бо щоб після гірше не вийшло.

Гарасим. Яке там діло?

Параска. Жид прибігав до тебе...

Гарасим. Який? Коли? Чи не скочив з поїзда?

Параска. Та з якого поїзда — опам'ятайся, чого ти такий збентежений? Жид Гершко, що за землю Смоквинова з тобою балакав.

Гарасим. Тьфу! Ну?

Параска. Казав, щоб ти був в обідню пору у Смоквинова з грішми, бо Жолудь землю перекупує.

Гарасим *(ненароком глянув на мішок)*. Ха, ха! Чорта лисого перекупить.

Параска. Що там ти привіз, чого ховаєшся від жінки, покажи.

Гарасим *(несамовито підступав до неї)*. Я тебе попитаю! Я тобі покажу... я... я... тебе убю... Я тебе задавлю, коли будеш лізти у вічі, геть пішла! *(Параска відступав за двері)*.

Параска. Тю, тю! відсахнись... Йй Богу, з ним якась причина — треба бути на сторожі. *(Вийшла)*.

ЯВА 10.

Гарасим, а потім Савка.

Гарасим. От цікаве бісове насіння, так і заглядає, а жидом перелякала на смерть... Жолудь землю перекупує. Ха, ха, ха! Завтра скоро світ віднесу йому гроші, переплачу по десять рублів на десятині, а не попушу, щоб Жолудь купив. *(Входить Савка)*.

Савка. Ну, куме, нігде ні чичирк! Давайте мені моє, та поки глуха північ, я собі піду.

Гарасим. Куме, де ви дінете таку силу грошей? Нехай у мене будуть на схові.

Савка. Ні, так не буде, я знайду де своє сховати, а ви ховайте своє.

Гарасим. Візьміть собі яку тисячу, бо зараз попадемося, а решту через рік.

Савка. Куме!... Давайте моє мені... З мене печінка мало не витрусилась, поки це діло скінчилось, та щоб я не мав в руках свого заробітку, а заглядав вам у вічі як цуцик? Вам цього хочеться, я знаю вас добре, бачу куди ви гнете, але гляньте сюди. *(Виймає ніж зза халяви).* Бачите? Не розпалюйтеж мене, бо тут вам і амінь, коли почнете крутити.

Гарасим *(виймає зза халяви ніж).* А ви думаєте, що я без запасу? Ха, ха, ха! Тільки знаєте, це все чорт зна що! *(Ховає ножа).* Це я для дороги мав... здіймайте лиш свиту, закривайте вікно, та будемо ділитися... *(Закривають вікна свитами).* Я хотів, як найкраще, бо у вас грошей ніколи не було, то зараз що небудь і виявиться... а коли ви так боїтесь, то беріть собі, Бог з вами.

Савка. Не журіться, я зумію заховати, аби було що. *(Підходить до мішка).*

Гарасим. То вам п'ять тисяч?

Савка. Десять... десять... кажу вам десять... не розпалюйте мене.

Гарасим. Та не кричіть бо! Беріть, беріть десять... *(На бік).* Щоб тебе за печінку взяло. *(Виймає з мішка пачки по тисячі, навхрест оперезані папером, а кум розглядає).* Оце одна, а це друга, а це третя...

Савка. Стривайте... куме, гляньте...

Гарасим. А що?

Савка. Та це не гроші, це чистесенький папір.

Гарасим. Як?!...

Савка. Чистий папір! От, так машину підвела жидівська голова, тільки на трьох пачках зпереду і ззаду наклеєні гроші, а то все чистий папір.

Гарасим *(хватає пачки одну за другою, переглядає).* Папір!... Обманив!... Куме, він же гроші давав, я сам бачив. *(Хватає знов папірці, розриває й кидав).* Сам папір... чистесенький папір!... *(Несамовито).* Ха, ха, ха!... сто тисяч!... Ха, ха, ха!

Савка. Отже збожеволіє. Куме, заспокойтесь, що з воза впало, те пропало.

Гарасим *(озирається, хватає з лави пояс і біжить з хати).*

Савка. Куме, куме! Куди ви? Господь з вами! Схаменіться! Що з воза впало, те пропало. (*Входить Параска*).

ЯВА 11.

Савка і Параска.

Параска. Що тут таке? Боже мій милостивий! — кажіть, куме, куди він побіг, чого він так галаснув?

Савка. Сором признатися. Гляньте: оце добро ми купили за п'ять тисяч.

Параска. Як?

Савка. Так. Обманив жид, дав чистих папірців замість грошей. А може то й не жид був, може нечиста сила перекинулася в жида і отуманила нас так, що ми не роздивились і прийняли чистий папір за гроші.

Параска. А Господи, Господи! Бач, яке нещастя скоїлось; чула моя душа, що з ним щось не добре діється. Та чогож він побіг?

Савка. Я й сам до пам'яті ніяк не прийду, в середині все колотиться. (*Голос копача: допоможіть, рятуйте!*). Чуєте? Хтось кричить!...

Параска. Ох, куме голубчику, в мене й руки й ноги тремлять — ходім.

ЯВА 12.

Тіж, копач і Гарасим.

Копач (*несе Гарасима на плечах*). Та допоможіть бо! (*Помагають і кладуть Гарасима на ліжку*).

Параска. Що з ним, що з ним? — Скажіть на милість Божу.

Копач. Це я вам скажу репріманд! Качайте його, отак, отак! (*Качає Гарасима*). Ну, репріманд!

Параска. Та що воно? що? Ради Бога, скажіть, що то за болість така?

Копач. Та яка там болість! Стривайте, я розкажу, а ви тимчасом тріть груди, добре тріть. Так... так... Ви мене слухайте... стоп! (*Прислухується до серця*). Тріть, тріть, тріть... Опит великое діло... серце наче ворухиться... А, а! Та й перелякав же ти мене, Никодимовичу, мало не вмер від страху, ну й йомуб не жить на світі, якби не мій опит.

Савка. Кажіть, що трапилось?

Копач. Все по порядку — коло одного центра. Ножа! (*Даютъ ножа*). Івановно, лийте йому води ложкою в рот. (*Наливають води*). Ковтнув, їй Богу, ковтнув. Не журіться! Щастя маєте,

що я ліг в клуні спать... Ліг, знаєте, я в клуні спать і так мене один предмет заняв, що я й задрімав з думкою про нього; коли це сниться мені, що Роман позабирав копили камяні — памятаєте? Я вам розказував... що на Боковеньці. Позабирав ті копили тай повісив наді мною їх. Тільки що оце сниться, аж щось мене по носі черк, черк... я рукою лапнув вгору, піймав за ногу, нога гойднулась, задрігала і вирвалась, та як захарчить... Я схопився мов несамовитий, але зараз опам'ятався, запалив сірничок — дивлюся і в очах потемніло! На перекладині висить Никодимович.

Параска. Боже мій, Боже, яке тяжке нещастя!

Копач. Но! опит великоє діло, я зараз вийняв ніжик і перерізав пояс... і Никодимович упав на землю. Гляньте — дише. *(Гарасим поворушився і спазматично в себе потягнув воздух)*. Підведіте, підведіте. *(Підводять Гарасима, він ще потягнув в себе воздух і ніби позіхає, дріжить і витирає піт)*.

Параска *(плаче)*. Старий, старий!

Гарасим. Де я? *(Спазми)*.

Копач. Пийте воду. *(Подає, Гарасим не)*. Що з вами? Що це ви вигадали?

Савка. Та годі, куме! Буде здоровля, будуть і гроші, а я на віки від них відрікаюсь, ніколи в світі не буду хотіти більше, ніж Бог дає. Такої пригоди ніколи не ждав.

Копач. Які гроші?

Савка. Он гляньте, як нас обманили.

Копач. А-а! Зразу догадався! Опит великоє діло! На тім тижні в городі була така сама оказія! І багато видурили?

Савка. Пять тисяч...

Гарасим *(захлепується воздухом)*. Ой... ой!...

Копач. Бризкайте водою. *(Бризкають. Гарасим піднімається)*. Та годі вам, Никодимовичу, убиваться. Заспокійтесь що до тих грошей. От, поїдемо на Боковеньку, там є гроші, там є сила грошей, вірте, що дістанем. Мені провидініє указує цей путь... Приміти які: скала, копил так, і копил так, а по середині камяна фігура... це я буду...

Гарасим. Обікрали... ограбили... Пропала земля Смоквинова! Нащо ви мене зняли із шнурка? Краще смерть ніж така втрата! *(Ридає)*.

Завіса.

1890. Хутір Надеждівка.

Примітки.

Бонавентура хоче пописатися своєю «вченістю» і тому уживає іноді слів російських, впрочім говорить чистою українською мовою. Мови французької не знає і пописується нахапанями кількома словами, які разом не дають ніякої думки, нпр.: *Оле куто ля фуршет, т. е. О ніж, вилки*, або на французький спосіб перекручує українські слова: замість каша — ле кашон, замість козак — ле козак. Тому вважаємо зайвим ці дурниці пояснювати, а пояснимо тільки те, що має якийсь змісл.

Невідомий і Гершко, обидва жида говорять російсько-українською мішаниною та ще й до того погано перекручуючи слова.

Ст. 3. через чево — через що; покупателі тільки глазами купують — покупці тільки очима купують; комерцію — торгівлю; суд глашний, накриває жидків часний — прилюдна судова розправа, накриває жидків поліція; разлі — чиж; заметь — завважай; опит — досвід; насмотрелся — надивився;

4. звод — чета; провіянт — харчі; фураж — паша, корм; получав — діставав; купча — умова, контракт; с приобрітением — з придбанням; Торічелі, вчений математик і фізик, (1608—47), винахідник барометра;

5. десятина — неповні два морги;

6. строк — речинець, термін, речинцева рата;

7. волость — громадський уряд;

8. настоящі — справжні; нравиться — подобається; благодарятъ — дякують; денег — грошей; как — як;

9. любопитнічаєте — ви цікаві; ідыот — йде; нужно — треба; зачем — чому; вокзал — залізничий дворець; казначейство — скарбова каса;

10. омари — морські раки; як полагаєте — як ви думаєте; чахонька — риба; саж — хлів, куча;

11. пуд — 40 фунтів, т. е. більш 16 кг.; сковорода — пательня; мацавилка, знана також під імям щуп, свідер;

12. збруя — тут значить упряж; караул — варта, сторожа;

13. хвургон — візок;

15. получается — дістається; сраженіє — битва;
16. Альон! Же гран апетит. — Ходім! Маю великий апетит; Альон супе — Ходім вечеряти;
16. копили — копита, тут сліди людської стопи; оскард — мотика; Чепіга — громада звід;
19. кажеться — мабуть, здається;
22. аблакат — адвокат;
26. верст(в)а — більш 1 км.; крумер — господарська машина;
27. собственный експромт — власний дотеп; приятне тет-а-тет — приемне самнасам;
28. голяк масти, чирва світить, — приповідка нагадуюча: »не буде з Івана пана«, або »масти Федя медом, але Федь Федьом«;
30. разлі ви, меня не узналі? — хіба ви мене не пізнали; нельзи — не вільно; папапа — батько; лошадей — коней; закладна — заставний лист;
31. авіціон — ліцитація; поворотілся — звернувся: ето даже странно — це навіть дивно; нужно — потрібно;
33. канат — динва, мотузок;
38. іщите і обряцете — шукайте і знайдете;
40. ставні — віконниці;
43. реприманд — научка; стоп! — стань!

Видання Книгарні Наукового Товариства ім. Шевченка,

Львів, Ринок ч. 10.

Бібліотека „Український Театр“:

1. *Іван Тобілевич (Карпенко-Карий), Мартин Боруля*. Комедія на 5 дій. Львів, 1926. Друге видання. (През. Нам. 11/3 1892, ч. 2396. — Дир. львів. пол. ч. 7603/892) 1'—
2. 2 а. *Кропивницький М., Дай серцеві волю, заведе у неволю*. Драма в 5-ти діях і 6-и одмінах. Львів, 1921. (През. Нам. 24/9 1888, ч. 10268. — Дир. львів. пол. 22539/888) 2. вид. 1'60
3. *Кропивницький М. — Шевченко, Невольник*. Драмат. малюнки у 5 ти одмінах. Перер. з поеми Т. Шевченка „Невольник“ М. Л. Кроп. Львів, 1927. 2. видання. (Дир. львів. пол. 21/4 1922) 1'—
Партитура до „Невольника“ на спів і малу оркестру 5'—
4. *Шевченко Т., Назар Стодоля*. Драма в 3 діях. Львів, 1921. (През. Нам. 864, ч. 4431. — Дир. львів. пол. ч. 7146/864) 1'—
Партитура „Вечорниці“ на спів з фортепяном 6'75
5. *Артемівський Семен, Запорожець за Дунаєм*. Опера в 3 діях. Львів, 1921. (През. Нам. 9/3 1866, ч. 1883. — Дир. львів. пол. ч. 5668/866) 1'—
Партитура до „Запорожця за Дунаєм“ на спів і фортепян 11'25
6. *Старицький, Ой не ходи, Грицю, тай на вечерниці*. Народня драма зі співами в 5-ти діях. Перерібка Александрова. Друге видання. Львів, 1927. (Дир. львів. пол. 21/4 1922) 1'60
Партитура до „Ой не ходи Грицю“ на спів і фортепян 4'50
Партитура до „Ой не ходи Грицю“ на спів і малу оркестру 5'—
7. *Б. Грінченко, Ясні зорі*. Драма в 5-ти діях. Львів, 1922. (През. Нам. 8/3 896, ч. 3191. — Дир. львів. пол. ч. 10768/896) 1'—
8. *Тогобочий, Жидівна вихрестна*. Драма в 5 діях. Львів, 1922 1'—
9. *Манько Л., Нещасне кохання*. Народня драма на 5 дій зі співами і танцями. Львів, 1923 1'—
10. *Квітка-Основ'яненко, Сватання на Гончарівці*. Укр. оперета в 3 діях. Львів, 1923. (През. Нам. 23/6 864, ч. 100060. — Дир. львів. пол. 18302/864) 1'60
Партитура до „Сватання на Гончарівці“ з форт. і малою оркестрою 10'—

11. <i>Микола Курцеба, Свідки</i> . Жарт на 1 дію. Львів, 1923. (Дир. львів. пол. 29/5 1922, ч. 1153/4977 922)	0'50
12. <i>Іван Тобілевич (Карпенко-Карий), Розумний і дурень</i> . Комедія на 5 дій. Львів, 1923	1'—
13. <i>Кропивницький М., Пошились в дурні</i> . Жарт на 3 дії. Львів, 1923. (През. Нам. 18/11 886, ч. 11308. — Дир. львів. пол. ч. 27591/886)	1'—
14. <i>Іван Тобілевич (Карпенко-Карий), Наймичка</i> . Драма в 5 діях. Львів, 1924. (През. Нам. 9/10 888, ч. 10682. — Дир. львів. пол. ч. 23687/888)	1'—
15. <i>Іван Тобілевич (Карпенко-Карий), Батькова казка (Гріх і покаяння)</i> . Драма на 5 дій. Львів, 1924. (През. Нам. 13/10 1905, ч. 12799 і Дир. львів. пол. ч. 41898/905)	1'—
16/17. <i>А. А. Суходольський, Хмара</i> . Драма у 5 діях зі співами, хорами і танцями	1'60
18/19. <i>Іван Тобілевич (Карпенко-Карий), Чумаки</i> . Комедія в 4 діях. З додатком: Режисерські уваги	1'60
20. <i>Котляревський Іван, Наталка Полтавка</i> . Українська опера в 2 діях. (Дозв. През. Нам. 2/4 864 до ч. 5151 і Дир. льв. пол. до ч. 7939/864)	1'—
Партитура до „Наталки Полтавки“ на спів і фортеп'ян	9'—
21/22. <i>Батраки</i> , драма на 4 дії. (Дозв. През. Нам. 23/IV 1911. до ч. 4661. і Дир. льв. пол. до ч. 22751/911)	1'60
23. <i>Гоголь, Одружіння</i> . (Переклад <i>О. Пчілки</i>). Комедія в 3 діях. Львів, 1926. (Дозв. Дир. льв. пол. з 15/XII. 1921.)	1'20
24/25. <i>Іван Франко, Учитель</i> . Комедія в трьох діях. З додатком: Режисерські уваги. (През. Нам. 13/V 894 ч. 5016. Дир. льв. пол. 13504/894)	1'60
26. <i>Вячеслав Будзиновський, З живого медведя</i> . Песа в трьох діях. З додатком: Режисерські уваги	1'50
27. <i>Кухаренко-Старицький, Чорноморці</i> . Оперета у 3-ох діях	1'20
Партитура до „Чорноморців“ на спів і фортеп'ян	10'80
28. <i>Л. Ялиук, Вихованець</i> . Народня комедія в 3-ох діях зі співами і танцями	1'20
29. <i>С. Васильченко, На перші гулі</i> . Жарт на одну дію. З додатком: Режисерські уваги	0'60
30. <i>В. Товстоносов, „За друзі своя“</i> . Драма на 5 дій. З додатком: Режисерські уваги	1'50
31. <i>С. Васильченко, Куди вітер віє</i> . Малюнок на 1 дію. З додатком: Режисерські уваги	0'80
32. <i>Іван Тобілевич (Карпенко Карий), Сто тисяч</i> . Комедія в 4 діях	1'20

